Наше Слово

РІК LXVI № 46 (3353) ВАРШАВА, 14 ЛИСТОПАДА 2021 РОКУ
ЦІНА – зл. 5 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Фото з твіттера Яцека Сутрика (twitter.com/SutrykJacek)

У Польщі відкриють нове Генеральне консульство України

Ще цього року у Вроцлаві відкриють Генеральне консульство України. Це буде п'ята українська дипломатична установа в Польщі. 28 жовтня у міській адміністрації у Вроцлаві посол України у Польщі та мер міста підписали договір про передачу в користування офісу для розміщення дипустанови.

«Українці збагачують місто»

«Це особливий день, до якого нас привела дуже добра, довгострокова співпраця», – підкреслив мер Вроцлава Яцек Сутрик під час підписання договору з Андрієм Дещицею, послом України у Польщі.

Голова міста зазначив, що це важливий момент не лише для Вроцлава, а передусім для польсько-українських відносин.

Фото з фейсбук-сторінки міської адміністрації у Вроцлаві (Ratusz we Wrocławiu)

«У нашому місті вже проживає понад сто тисяч громадян України. Вони збагачують суспільне життя Вроцлава – європейського міста, відкритого для всіх. І сьогоднішнє підписання угоди, яка дозволить ще в цьому році відкрити Генеральне консульство України, є новим розділом наших відносин. Переконаний, що в цьому розділі ми напишемо багато хороших і красивих історій», – сказав Яцек Сутрик, який додав, що у Вроцлаві кожен повинен почуватися як вдома. Мало того, мер міста зазначив, що договір вплине позитивно на польсько-українську та вроцлавсько-українську співпрацю. «Коли міжнародні відносини Польщі з сусідами виглядають, м'яко кажучи, – так собі, тягар відповідальності за побудову добросусідських відносин значною мірою ліг на плечі польській місцевій владі, і ми охоче взяли на себе цю відповідальність, – підкреслив він. – Ми пишаємося, адже це третє професійне консульство – після німецького та угорського, які обрали своїм місцем перебування Вроцлав», – зазначив Яцек Сутрик.

Зі свого боку посол України Андрій Дещиця зазначив, що вірить у те, що відкриття консульства відповідатиме вимогам великої української громади, дозволить ефективніше захищати права українців, посилить зв'язок між двома країнами.

«Місто дуже привітне, але українцям потрібен хороший консульський захист. Вони також повинні відчувати себе частиною цього суспільства, і це буде завдання генерального консула – щоб українці почувалися впевнено та безпечно у Вроцлаві», – зазначив Андрій Дещиця.

Вишиванка для мера

Посол України пригадав, що великих зусиль для того, щоб консульство у Вроцлаві з'явилося, доклав голова гуртка ОУП у цьому місті Ігор Саламон.

«Пан Ігор весь час нагадував про справу на рівні Посольства України та звертався до уряду України. Ваш постійний нагляд над цим, пане Ігорю, приніс успіх», – додав дипломат.

«Хочемо подякувати меру міста, який продовжує працю попередників, адже завдяки цій роботі Вроцлав є сьогодні найбільш проукраїнським містом у Польщі. Тільки так далі!», – дякував Ігор Саламон, який подарував меру вишивану сорочку та фотоальбом, виготовлений у межах проєкту «Твій, мій, наш Вроцлав». Голова гуртка ОУП запросив Яцека Сутрика на ювілейну XXV «Вроцлавську кутю». Це традиційна щорічна різдвяна зустріч національних меншин, які проживають у Нижній Сілезії.

Крім представників української громади, у заході взяли участь теж генеральний консул України у Вроцлаві Юрій Токар, почесний консул України у Вроцлаві Ґжеґож Дзік, директорка бюро міжнародного співробітництва при міській адміністрації Ева Ґоломб-Новаковська та уповноважена мера Вроцлава у справах жителів українського походження Ольга Хребор.

П'ята українська дипустанова

Генеральним консулом України у Вроцлаві призначено Юрія Токара, який має уже досвід праці дипломата у Великобританії та США. Саме консульство у Вроцлаві буде обслуговувати Нижньосілезьке, Опольське, Любуське та Великопольське воєводства. Воно стане п'ятою українською дипломатичною установою на території Польщі. Чотири інші працюють у Варшаві, Ґданську, Кракові та Любліні.

Українська дипустанова у Вроцлаві буде розташована в будинку на площі Нанкєра (pl. Nankiera). На цій площі знаходиться теж греко-католицький кафедральний собор. Співробітники консульства матимуть у своєму розпорядженні приміщення загальною площею майже 400 квадратних метрів. Їх зараз ремонтують та перебудовують. Консульство поділене на три зони, які включають також конференційний зал, який використовуватимуть як виборчу дільницю. Інші приміщення – для обслуговування громадян України з консульських питань та офіс для працівників і архів.

Перший етап ремонтних робіт завершиться на початку грудня, завдяки чому консульство розпочне свою діяльність цього року. Угода про оренду приміщень для установи діятиме три роки.

Нагадаємо, що у Вроцлаві протягом двадцяти років працювало Почесне консульство України. ■

Павло ЛОЗА

eprasa.pl d2b34ebbcd

ПОГЛЯДИ

Про роль і перспективи «Нашого слова»

З нагоди 30-ліття Об'єднання українців у Польщі

Хто ми є? Як на мене – ми спільнота комунікації та емоцій (тут хотілося би додати – лише позитивних, утім, життя цікавіше за наші ідеалізовані уявлення про нього).

Це уособлює бренд «Нашого слова». «Наше» стосується емоцій, «слово» прямо апелює до комунікації. Тижневик існує від 1956-го, вже 65 років. Це само по собі є феноменом. Газета виходила в різні часи, її редагували та читали різні люди, вона відігрівала різноманітні ролі. Неодноразово перебувала на межі, але вижила і триває донині. Існування у такому часовому проміжку означає, що «Наше слово» мусило переформатовуватися: це стосувалося вигляду, якості друку, верстки, каналів поширення. І найголовніше – треба було змінювати зміст, тобто спосіб комунікації з читачем.

Сьогоднішній день ставить перед «Нашим словом» великі виклики, але спонукає теж до загальніших роздумів, якими я спробую тут поділитися.

> **Газеті, безперечно, треба виходити поза рамки паперового видання.**

Воно ж повинно залишатися стільки, скільки буде потрібно, але активніше варто працювати над розповсюдженням електронної версії. Для цього потрібний продуманий маркетинг, який неодмінно буде пов'язаний зі змінами змісту тижневика. Потенційні нові читачі «Нашого слова» у Польщі – це, наприклад, українці з України. Говорячи маркетинговими категоріями – це великий ринок. Ця аудиторія доволі різноманітна, але, як і будь-хто інший, її представник придбає газету лише тоді, коли знайде у ній щось корисне або цікаве для себе. Можливо – матеріали, які описують таких самих, як він: мігрантів, чи то сезонних, чи постійних.

Але потенційні користувачі «Нашого слова» – це також іще одне покоління «після акції „Вісла"», часом ще малі, а часом вже дорослі люди, які дотепер рідко тримали у руках тижневик чи й узагалі його не знали. Їм також потрібно віднайти на його сторінках щось про них самих.

Ще одна група ймовірних адресатів – це українські вихідці з Польщі, розсіяні по світу: в Канаді і Сполучених Штатах, Німеччині, Франції, Австралії тощо.

> **Усі нові чи призабуті читачі «Нашого слова», скоріше за все, шукатимуть його не у кіосках, не у папках, які щотижня розкладає мережа дистриб'юторів (колпортерів) у домівках і церквах, а через сучасні канали доступу.**

Газета їх має – це гарна інтернет-сторінка nasze-slowo.pl, акаунти на фейсбуці та ютубі, цифрове видання у комерційному доступі на eprasa.pl. Проблеми з цими каналами – різні. Сайт – це чудовий архів матеріалів із «Нашого слова», але чому він повністю відкритий? Чому би не дати доступ тим, хто має передплату? Цифрове видання треба обов'язково рекламувати серед молодих вихідців із Польщі (наприклад, у Канаді) і прибулих з України. Це називають позиціонуванням продукту. І з цим, як я вже писав, пов'язана зміна змісту тижневика. Інші канали виконують допоміжні функції, далекі від потенціалу окремих медіа. Тому того, що наразі зробили у цій сфері – недостатньо.

▲ Ярослав Сирник, Іван Сирник

> **«Наше слово» повинно перестати асоціюватися з газетою. Це мав би бути спосіб комунікації, це мала би бути інформаційна політика Об'єднання українців у Польщі.**

Наше слово (не «Наше слово») мало би доходити до адресатів за допомогою різних, сучасних каналів, аби реалізовувати цілі ОУП. Необхідно, отже, знати, які вони... Цілі Об'єднання українців у Польщі – велика, вічна справа.

Мета ОУП чи громади? Чи можливо їх поєднувати? І так, і ні. Так, бо Об'єднання українців без українців не існує. Ні, бо кожна людина має вільну волю, і поки вона не заповнить членський листок – формально з організацією її нічого не пов'язує.

Лишімося, однак, при варіанті «спільна ціль». Це, як на мене, у жодному разі не «збереження (національної) ідентичності». Чи можливе існування тривалої «національної ідентичності», яку можна було би зберігати? Це означало би погоджуватися на поразку, на повільне (або й ні) тління. Ідентичність за своєю природою динамічна. Зміна – це одна з тих речей, які, як не парадоксально, тривалі. Навіть у євангельській притчі про таланти нас застерігають не закопувати отримане, а примножувати. Це так чи інакше, означає його змінювати.

А далі: що вміщує значення слова «національна»? «Національна ідентичність» – це не лише про відчуття того, ким я є за національністю. Це щонайменше дві складові, оскільки **національність є фактором не біологічним, а скоріше психологічним і соціологічним.** Тобто таким, що поєднує людину з якоюсь групою не «по крові», а «за стосунками», суттю яких є, врешті-решт, комунікація (та емоції). Якщо такий підхід правильний (хоча, безперечно, складніший від примітивного «спорідненння»), тоді **зміцнення ідентичності** означатиме **покращення комунікації** в даній групі людей як у технічному, так і в якісному плані. Засобом комунікації мало би бути саме «наше слово», тобто меседж, який **апелює до реальних людей, в реальному часі та місці.**

Реальність вимагає справедливості і відваги подивитися на речі «як вони є», а не нав'язувати «як повинно бути», особливо коли за терміном «повинно» стоять якісь архаїчні приклади. Під час зустрічі з нагоди 30-ліття ОУП, яка відбулася 9-10 жовтня у Варшаві, хтось слушно зауважив, що перед організацією стоїть вибір: якою їй бути у майбутньому. Те ж саме стосується громади – тут я маю на увазі «корінних» українців у Польщі (але також, поки що паралельно, – вихідців із України). Очевидно, цей «наш» вибір не існує у порожнечі, але в контексті місця і часу. Головний фактор, який зумовлює наше майбутнє, – це доля громадянського варіанту національної ідеї у Польщі. Якщо такий варіант програє, залишиться тільки знову закритися у гетто, емігрувати або відректися свого походження. Це три негативні альтернативи. Вони тісно пов'язані з долею Європейського Союзу в цілому. Якщо у Польщі перемогла би національна громадянська концепція, це додавало би до негативних ще й позитивний сценарій – **можливість почувати себе повноцінним громадянином у спільній з іншими громадянами державі.**

Що нас може далі об'єднувати в українському контексті (бо ж із різними людьми ріднять доволі різноманітні справи)? Очевидно, це буде ідея, яку уособлює Україна. Це Материк, стартова точка для нас, коли ми говоримо, що є українцями. Але цього замало, щоби розвивати, зміцнювати ідентичність саме тут, де ми проживаємо. Єлизавета Кремінська влучно відзначила під час згаданої варшавської зустрічі, що вона почувається у залі «серед своїх». Це – один із ключів. Реальне знайомство, реальні зустрічі, реальна співдія.

Коли ми розмірковуємо про можливі варіанти розвитку подій, відповіді на питання про вибір шляху (для організації і громади) стають ще складнішими, хоч можливо, й більш усвідомленими. Комунікація на рівні реальному, сусідському і локальному можлива при гуртуванні в оселях. Такий процес відбувався у двох варіантах – передусім при переїздах із сіл до міст, що при нагоді змінило соціальну характеристику нашої громади, а також при переїзді «назад» – на рідні землі. Ці процеси тривають, але слід відзначити, що «тиску» на повернення немає. «Рідні землі» стали туристичним напрямом, але робота, родина, коло друзів – уже в іншому місці, і змінити цього не вдасться або часто не хочеться. Якщо ми будуємо церкви на Помор'ї, якщо кладемо у цю землю наших рідних, ми її освоюємо, і вона стає чи вже стала реально нашою.

Наслідком вищесказаного є ствердження, що здебільшого ми залишимося у Щеціні, Ґданську, Ольштині і Вроцлаві. Будемо теж у Перемишлі, Більську і Сяноці. Тобто наша комунікація має цей фактор брати до уваги. Так само, як і цифрову революцію, яка відбувається і змушує нас підлаштовуватися під себе. «Наше слово» мусить професійно і цілеспрямовано використовувати наявні можливості.

> **Не моя це ідея, але вона здається хорошою – потрібна не лише редакція паперового видання, але й скоординована діяльність видавця газети на інтернет-платформах. Потрібне інтернет-радіо (чому би не «Наше слово ФМ»?), потрібний якісний канал на ютубі. Треба переосмислити місце «Нашого слова» на фейсбуці, твіттері, тік-току тощо. Це мали би бути головні проєкти Об'єднання у комунікаційній сфері. А для всього цього потрібні нові люди – молодь.**

Естафета поколінь – чи не єдиний спосіб розвитку нашої ідентичності. У ній дві складові: те, що старшими хочеться передати, і те, що молодь захоче перейняти. Віра у незалежність чи «єство» національної ідентичності розповсюджена, але, як на мене, немає причин її сповідувати. Ця віра часто стає виправданням для ліні чи страху старших, мовляв, молоді люди «невдячні», «неідейні» і так далі. Немовби суттю молодших є пам'ятати про предків. Звичайно, їм варто учитися у попередніх поколінь, аби не наступати на ті самі граблі, але ж не треба марнувати життя серед тіней. Тобто старшим слід вийти зі своєї зони комфорту, доносячи сутність «нашого», як вони її розуміють, і творячи умови для залучення до праці своїх наступників. Спробуймо оголосити, наприклад, серед студентів конкурс на створення інтернет-радіо, спробуймо знайти кошти на початок такого проєкту. Спробуймо переформатувати організацію, аби знайшлося у ній місце для людини, яка буде відповідати за комунікацію.

Нові люди змінять Об'єднання. Вони – серед нас. Напрямок подальшої праці, змісту оцього «нашого» залежить від того, хто реально стане завідувати справами. Мабуть, не треба цього боятися, хоча навряд чи все нове сподобається кожному. ■

Ярослав СИРНИК

Фото Павла Лози

eprasa.pl d2b34ebbcd

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Концерт української народної пісні у Старґарді

19 листопада у Старґарді відбудеться концерт Ганни Текучевої. Музикантка родом з Луганщини виконає українські народні композиції. Ганна Текучева сьогодні живе і працює у Тримісті. Вона відома в українській громаді своїми вокальними виступами на «Ярмарку» в Ґданську. Також є організаторкою та диригенткою аматорського хору для дорослих, який діє у Ґданську.

Концерт Ганни Текучевої у Старґарді організовує місцевий гурток ОУП. Подія відбудеться у музичній школі за адресою вул. Казимира Великого 13. Початок концерту о 19:00. Вхід вільний.

Також нагадаємо, що у місті триває ремонт домівки, якою користується місцева українська громада. Заохочуємо до фінансової підтримки ремонтних робіт. Гроші можна пожертвувати на рахунок:

41 1090 1492 0000 0001 4312 2741

з дискою: «Remont świetlicy ZUwP w Stargardzie».

Організатором збірки є Щецінський відділ ОУП (ul. Mickiewicza 45, 70-385 Szczecin).

Виставка «Лемківський Єрусалим» у Лігниці

Виставку «СПІЛКУВАННЯ. XXI Лемківський Єрусалим» (пол. – «OBCOWANIE. XXI Łemkowskie Jeruzalem») можна відвідувати до 14 листопада в лігницькій галереї мистецтва (Galeria Sztuki w Legnicy) за адресою: Plac Katedralny 1.

«„Спілкування" ми розуміємо як спілкування з кимось, з чимось. Це присутність, перебування поруч, бажане чи небажане сусідства того, що ми сприймаємо як відмінне та відокремлене. Простіше кажучи, спілкуючись з незнайомим, ми «доторкаємося» до його присутності. Його близькість залишає слід», – пишуть організатори про виставку.

За день до її закриття, 13 листопада, відбудуться зустрічі з авторами виставки: Наталією Гладик, Йоанною Земанек та Ґжеґожем Штвертнею. Розмова буде поєднана з презентацією каталогу з виставки.

Проєкт «Лемківський Єрусалим» – це незалежна мистецька ініціатива, циклічно реалізована Об'єднанням лемків. Проєкт – за визначенням – стосується багатовікової традиції лемків. Представляючи широкій аудиторії більш і менш відомих лемківських митців, ця ініціатива має поміщати лемківську культуру та мистецтво у ширший соціальний контекст. Представляючи художників нового, молодого покоління, автори проєкту «Лемківський Єрусалим» намагаються створити завдяки ньому відкритий простір для діалогу між митцями різних національностей. У межах проєкту можна було досі побачити роботи митців з Польщі, України та Словаччини.

Конкурс до 30-річчя перемиської «шашкевичівки»

Фото із сайту школи

З нагоди ювілею школи ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі, тобто 110-ліття її існування та 30-річчя відновлення, на сайті школи проголошено конкурс «ТОП 30». Загальна мета цього конкурсу полягає у цьому, щоб зі 110 фотографій, зібраних на шкільних ресурсах, вибрати найкращих 30. Голосувати можна на сайті школи szaszk.edu.pl

Натомість 22 жовтня з нагоди 30-ліття відновлення діяльності «шашкевичівки» у школі відбулася наукова сесія «З історії українського шкільництва в Галичині». Про це розповідаємо у статті Касі Комар-Мацинської на 6-7 сторінках.

Нагадаємо, що Початкова школи ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі відновила свою діяльність у 1991 році. Ця ідея, з якою тоді виступили українці, не дуже сподобалося владі міста і представникам місцевої «Солідарності». Серед діячів профспілки був зокрема колишній маршалок Сейму Марек Кухцинський, який тоді сказав, що «такої школи в місті не буде», і заявив, що зорганізує загальноміський страйк проти відбудови української школи. Однак справа не припинилася, і в червні 1991 року був підписаний акт про її відновлення. Тоді передано місцевій українській громаді колишній будинок української основної школи ім. Маркіяна Шашкевича при вул. Смольки. Школу приготували протягом трьох місяців. Першим її директором після відновлення став Юліян Бак (на фото). На початок навчального року прийшло близько 150 дітей. Протягом тридцяти років початкову школу закінчило більше пів тисячі учнів.

«Я кажу вам, що це не країна...»

Фото – скріншот з відеокліпу

«Я кажу вам, що це не країна для чужих людей, повір мені. Пильнуй себе, так виглядає польська мрія...».

Це фрагмент приспіву пісні «POLSKI SEN – DOLORES», прем'єра якої відбулась на відеоканалі «Ютуб» 3 листопада. «Її співавторкою є українська співачка Анастасія Івченко», – так пишуть на відеоплатформі та на профілю фейсбуку, створеного для пісні.

Як можна прочитати на ютуб-каналі, дівчина народилась за 977 км від Варшави у місті в 41 раз меншому за столицю Польщі. Близькі називають її Настя, Настка і Насточка, а всі інші – «та Українка». Під таким псевдонімом вона і видає свій дебютний сингл, у якому описує свій досвід міграції до Польщі. Анастасія Івченко здобула вищу освіту в Українському державному університеті залізничного транспорту, однак відмовляється від роботи провідниці потягу і збирається в дорогу, яку їй «підказує серце» – на Захід.

«Вона не має знайомих і не знає мови. Знає лиш кілька пісень польських виконавців Марії Пешек і Taco Hemingway, і це допомагає їй ухвалити рішення виїхати до Польщі. Спочатку було складно. Окрім роботи в магазині, Анастасія нікуди не виходить і ні з ким не спілкується. Трошки нелегальна, дуже перелякана, розмовляє з яскраво вираженим акцентом», – читаємо на відеоканалі.

Поступово вона звикає до нового життя. Починає працювати у барі, потім у іншому, і ще в одному, а в четвертому працює аж 3 роки. З часом знаходить близьких людей, які пробуджують її давню пристрасть до музики. Як вона зізнається, після 7 років музичної школи по-дурному від неї відмовилась, але щасливо знайшла дорогу назад і почала творити.

«„POLSKI SEN – DOLORES" – це не лише історія Насті, це універсальна історія про досвід еміграції», – написано у повідомленні під офіційним відеокліпом.

Пісню можна послухати на каналі «Ютуб»: ta Ukrainka – POLSKI SEN – DOLORES.

У Варшаві та Любліні впорядкували могили петлюрівців

Фото Павла Лози

30 жовтня близько двадцяти людей упорядкували могили воїнів Української народної республіки, які спочивають на православному кладовищі у Варшаві в районі Воля (на фото). Прибирання проводилося до Дня всіх святих, яке відзначалося 1 листопада.

Нині на цвинтарі на Волі знаходяться два козацькі меморіали та стоїть кілька поодиноких хрестів. На сьогодні це понад сто могил. Прибирання організувала Громадська ініціатива з догляду за могилами воїнів УНР у Варшаві.

Слід нагадати, що крім Варшави схожу акцію проведено теж у Любліні. Там козацькі хрести знаходяться на православному кладовищі при вул. Липовій. До сьогодні з кількадесятьох могил, які були на кладовищі, залишилося тільки тринадцять. Впродовж років доглядають за ними члени та прихильники Українського товариства. Також й цього разу УТ організувало акцію прибирання, а перед порядкуванням присутні мали нагоду послухати розповіді про воїнів Армії УНР в Любліні та про історію могил.

Запрацював інтернет-портал про факти російської агресії

«Віртуальний музей російської агресії», який запрацював у жовтні (його створено в Україні), – це один з перших у світі цифрових інструментів із забезпечення доступу до правди про ключові події та злочини, скоєні під час окупації Росією територій України – Криму та частини Донецької та Луганської областей.

Голова Українського інституту національної пам'яті Антон Дробович під час презентації проєкту наголосив, що він є важливим інструментом збереження пам'яті та доступу до правди.

«Ми прагнули, щоб матеріали, представлені на порталі, розповідали правду про долі людей, про події тимчасової окупації, дали чесний, а разом із тим максимально повний погляд на ситуацію в Криму й потім на Донбасі. Сподіваюся, що не далекий той час, коли ми говоритимемо не про віртуальний, а про цілком реальний музей у місті Сімферополі, де українські школярі, іноземні туристи та всі охочі зможуть прийти і дізнатися про тимчасову російську окупацію як про історію давно минулих днів. Принаймні маємо все для цього зробити», – сказав Антон Дробович.

Інтернет-портал містить інформацію українською та англійською мовами. Вона базується на даних, підтверджених офіційними українськими та міжнародними організаціями. На порталі можна ознайомитись зі свідченнями очевидців, архівними джерелами, інформацією медіа, рішеннями та резолюціями міжнародних організацій, фото й відеоматеріалами. Поява музею має спростити роботу в частині доказової бази щодо анексії Криму. Музей має свій профіль на фейсбуці, твіттері та ютубі.

Віртуальний музей російської агресії створено спільними зусиллями Міністерства культури та інформаційної політики, Українського інституту національної пам'яті, представництва президента України в Автономній Республіці Крим тощо. До роботи над проєктом долучилися й українські неурядові організації.

Адреса сайту проєкту «Віртуальний музей російської агресії»: rusaggression.gov.ua

Книжка-каталог виставки про союз Пілсудський – Петлюра

Вийшла книжка-каталог виставки на основі дослідження відомого історика, директора Південно-Східного наукового інституту в Перемишлі д-ра Станіслава Стемпєня «Юзеф Пілсудський і Симон Петлюра – творці польсько-українського Союзу 1920 року».

«Впродовж десятків років, що минули після Другої світової війни, над польською історіографією, а ще більшою мірою над українською, тяжіла довга тінь Москви. І лише тепер, після здобуття повної незалежності, поляки і українці надолужують втрачене як у сфері політики історичної пам'яті, так і в галузі наукових досліджень, в тому числі щодо союзницької угоди між Польщею і УНР, відомої як Варшавський договір», – пише автор.

Він публікує рідкісні документи і фотографії з архівів Польщі, України та Франції, що мають привернути увагу сучасників до подій, які залишили глибокий слід у спільній історії обох народів. Робить це не лише з фахового інтересу до літописання, але й для переосмислення цих сторінок історії.

Повний текст з фото доступний в інтернеті за посиланням: pwin.pl/Organizacja/dokumenty/sojusz_1920.pdf

Сергій ПОРОВЧУК

Зустріч для діаспори про можливості співпраці з Українським культурним фондом

Український культурний фонд (УКФ) у співпраці з Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК) Національного університету «Львівська політехніка» презентуватиме українській громаді, що живе за кордоном України, діяльність УКФ. Під час онлайн-зустрічі, яка відбудеться 16 листопада (16.00) її учасники розмовлятимуть про грантові програми на 2022 рік, про можливості та формати співпраці з фондом, та як залучати представників українських громад у світі до співпраці з фондом.

Зустріч пройде на платформі ZOOM. Реєструватися на неї можна на сайті (МІОК) miok.lviv.ua. Кількість місць обмежена. Реєстрація триває до 15 листопада.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**

Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

eprasa.pl d2b34ebbcd

ПОДІЇ

Фото Григорія Сподарика

Майбутнє – це молодь

В Ольштині 23 жовтня засідала рада Ольштинського відділу Об'єднання українців у Польщі (ОУП). Учасники обговорили ситуацію в ланках, справи українського шкільництва в регіоні та прийняли план праці на 2022 рік. Найважливішим завданням визнано залучення молоді.

У засіданні, крім місцевих лідерів, брав участь голова ОУП Мирослав Скірка. Відкриваючи раду, голова Ольштинського відділу Степан Мігус попросив хвилиною мовчання вшанувати активістів, які померли цього року: Василя Надяка, Ярослава Марушечка, Євгена Лойка, Адама Василика, Зенона Табаку та інших. Опісля учасники вислухали інформацію Любомири Тхір та Мирона Сича про працю в межах конференції з нагоди XXX-річчя ОУП у Варшаві. У свою чергу голови гуртків – Францишек Кріль з Оструди, Андрій Сидор з Кентшина та Петро Стапай з Бартошиць розповіли про функціонування своїх структур. Проблеми – це в основному слабке зацікавлення громадською роботою, «відплив молоді» чи зменшення кількості читачів «Нашого слова». Андрій Сидор зауважив, що кентшинський гурток нараховує понад тридцять осіб, але в основному це «мертві душі». В поточну працю включається, може, 10 з них. «Діяльність таких осередків, як мій, в основному опирається на людях у віці 60 років і вище», – відзначав Францишек Кріль. В дискусії повернулося й питання оформлення членських квитків. Вони, з одного боку, мали б показати реальну кількість членів організації, а з другого – бути посвідченням, яке, наприклад, даватиме пільги при закупівлі квитків на заходи ОУП. Учасники погодилися, що незмінними викликами залишаються боротьба з асиміляцією, залучення людей до громадської активності та зацікавлення нею і українством взагалі молодого покоління. Голова ОУП Мирослав Скірка зазначив, що організація має можливість отримати фінансування на проведення лідерських тренінгів для молодих активістів. Він закликав оголосити цю інформацію серед потенційних учасників. Очільник Об'єднання підкреслив, що зараз саме молоді лідери і відповідають за цікаві ініціативи організації в Гданську чи Перемишлі. Ще один стовп, на якому в майбутньому має спиратися українство, – це школи і пункти навчання. Тому Мирослав Скірка пріоритетом в організації назвав завдання, скеровані до молоді та дітей, співпрацю зі школами та підтримку вчителів. З іншого боку, на що звернув увагу Мирон Сич, місцеві школи в Ґурові-Ілавецькому та Бартошицях, маючи відповідну базу, повинні брати на себе адміністративно-координаційні функції громадського життя у регіоні. Зокрема, йдеться про те, щоб в школах була людина, визначена директором до співпраці з ОУП (важливо, щоб вона орієнтувалася в діяльності організації). Питання громадської активності потрібно координувати також з церквою, тому, за словами Мирона Сича, необхідною є зустріч представників ОУП з владикою Аркадієм Трохановським.

Під час питання, присвяченого освіті, директорка української школи в Ґурові-Ілавецькому Марія Ольга Сич зауважила, що протягом пандемії установа функціонує доволі нормально, даючи учням можливість всестороннього розвитку. Для цього проводиться багато молодіжних проєктів та позаурочних занять. Тут перевагою є те, що ¾ учнів живуть у гуртожитку, відповідно з ними можна довше і ефективніше працювати. Зараз у школі 215 учнів, в тому числі приблизно 70 – це громадяни України: «В нашій школі учні мають почуватися господарями, тому часто питаємо про їхні пропозиції, проводимо анкетування і враховуємо їхні відповіді», – підсумовувала Марія Ольга Сич, згадуючи також про освітні успіхи учнів.

У бартошицькій школі, якою керує Любомира Тхір, зараз 110 дітей, в тому числі 14 з них – у садочку. У школі працює 23 учителів. Школа на фоні регіону може похвалитися особливо високими результатами з польської і англійської мов та математики. Також у школі широко розвинена й культурна діяльність, а тому учні часто стають учасниками більшості регіональних заходів, організованих ОУП. Як відзначала Любомира Тхір, школа стала відкритою й для українських «сеньйорів», які тут зустрічаються та проводять свої репетиції співу (у Бартошицях діє гурт «Гарячі серця», – авт.).

Представлений під час засідання план праці передбачає, що культурні заходи відділу в 2022 році відкриють березневі шевченківські концерти в Лідзбарку-Вармінському, Кентшині та Ольштині. На березень заплановане також відкриття площі генерала Марка Безручка в Ольштині. В травні у Кентшині відбудеться ювілейний XXXV ярмарок «З Мальованої скрині», а в Ольштині в оселі «Отаман» вперше пройде молодіжний концерт «Де молодість, там радість». У червні можна буде вибратися до Ілави на «Післяобіддя з українською культурою». У липні в регіоні заплановані відпочинок для дітей вояків АТО і відпочинок дітей з Вармії та Мазур на Рівненщині. У серпні мають відбутися «Народні гуляння» в Асунах та «Е-коломия» в Ґурові-Ілавецькому. На вересень заплановане «Відкриття культуного сезону українців Вармії та Мазур» у Срокові і «XV Фестиваль української популярної музики „Як я собі заспівам"» в Моронзі. Жовтнева програма – це «Шкільний театральний огляд» у Бартошицях та «День захисника Вітчизни» у Ґурові-Ілавецькому. Листопад – це скорботні заходи, присвячені Голодоморові, а грудень – «Перегляд української співаної поезії» в Ольштині. Степан Мігус повідомив, що тривають переговори з всеукраїнською федерацією «Спас». В їх результаті, можливо, в 2022 році вдасться започаткувати у регіоні вишколи для дітей та молоді з бойового мистецтва. Проєкт передбачає також виїзд молоді до Запоріжжя. На думку Степана Мігуса, ця ініціатива може бути серед тих, що притягуватимуть молоде покоління до українства. ■

Обов'язки влади щодо меншин треба чітко записати

Представники нацменшин та державної влади у Польщі 8 жовтня взяли участь в онлайн-зустрічі з Петером Вілле – одним з експертів Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин (РКЗНМ).

Зустріч була присвячена останньому звітові Польщі з виконання конвенції. Головними темами розмови були ситуація меншинної освіти, присутність у мас-медіа, відносини з місцевою владою тощо. Серед учасників дискусії був представник української громади і співголова Спільної комісії уряду та нацменшин Григорій Купріянович.

Рамкова конвенція була прийнята в Євросоюзі у 1998 році. В Польщі діє з 2001 року. Це міжнародний договір, який захищає права нацменшин, а також вказує додаткові зобов'язання держав. Виконання конвенції контролює Комітет міністрів Ради Європи спільно з Консультативним комітетом конвенції. У його складі працюють незалежні експерти. Конвенція має свій моніторинговий цикл. Кожні п'ять років держави складають звіт з її виконанням, причому паралельно свою інформацію збирає Консультативний комітет. Його делегація відвідує також конкретну країну і там зустрічається, зокрема, з представниками меншинних організацій. Опісля комітет схвалює свої висновки, до яких зауваження можуть висловити органи державної влади. Остаточно Комітет міністрів Ради Європи схвалює резолюцію, у якій містяться рекомендації адресовані владі, тобто вказується те, що слід виправити. Саме це було предметом жовтневої зустрічі.

Виявляється, що польська влада впродовж багатьох років не справляється з тими самими ключовими проблемами. У рекомендаціях, про що згадував Петер Вілле, є мова про необхідність забезпечення підручниками. Меншинні лідери про це говорять чи не на кожній зустрічі з представниками польської влади. З іншого боку незмінно чути те саме, що прозвучало й на зустрічі з експертом, – видання підручника дороге, навіть у 10 разів більше, ніж польськомовного, можна користуватися електронними або взагалі їх не використовувати у процесі навчання, оскільки польське освітнє право цього не вимагає. А що тоді з вчителем, якому просто зручніше і ефективніше працювати з підручником? Меншинні організації найчастіше не спроможні самі їх видавати, бо не мають коштів на весь процес і можливостей чекати повернення коштів з державного бюджету. Останньою «знахідкою» влади є те, що підручники можуть видавати вищі навчальні заклади. Тут Григорій Купріянович слушно питав: чому меншинній стороні, так як згадуваним закладам, ніхто не запропонував часткового фінансування окремих етапів опрацювання та видання підручників? Ще один стійкий пункт освітніх проблем – це фінансування. Не йдеться про його розмір, бо коштів достатньо, але спосіб видаткування. Нагадуємо, що система така: якщо орган місцевого самоврядування за гроші з державної дотації запевнить оплату праці вчителя, клас та дошку, то решту коштів може вільно видати на іншу освітню ціль. Наприклад, ремонт спортивного залу у школі. Отже, посилаючись на слова Григорія Купріяновича, якщо Польща у звітах пише про сотні мільйонів злотих, то це зовсім не означає, що всі вони потрапляють на меншинне навчання.

З меншинними передачами у державних радіо та телебачення ситуація не краща. Взагалі чудово, що вони є у близько двадцяти відділеннях. Але у справі їх створення чи функціонування меншини можуть бути тільки «прохачами». Такі питання вирішують виключно керівні органи окремих відділень радіо і телебачення. Не буде доброї волі – то не буде й передачі. Колись меншини входили до програмних рад державних мас-медіа. Теперішня влада змінила закон і до ради обирається 10 представників політичних партій у сеймі та 5 спеціалістів з радіо- і телевізійного мовлення. Як говорив представник німецької громади Рафал Бартек, вони висували людину, яка мала медійний досвід і додатково була спеціалістом з питань культури. Попри такі кваліфікації, до ради чомусь не потрапила. Як видно, пріоритет мають політики, і важко повірити, що вони знову змінять закон і «твердо» запишуть присутність меншин у таких радах. А лише правові зміни, як переконував на зустрічі Томаш Гіжинський з Ради національних мас-медіа, можуть гарантувати такий шанс. Якщо мова про шанс, то існує майже стопроцентна гарантія, що проблема відсутності представників меншин у програмних радах з'явиться у чергових рекомендаціях щодо виконання рамкової конвенції. Що цікаво – державна сторона радше пишалась тим, що впродовж років вдається утримати кількість передач та їх тривалість на приблизно подібному рівні. Згадуваний вже Рафал Бартек ствердив, що змін немає саме тому, що меншин ніхто не допускає до процесу прийняття рішень. Якби так було, то виявилося би, що передач потрібно значно більше (або потрібно зробити їхню тривалість довшою). До речі, ситуація німців показує, що влада не завжди чутлива до меншин. Якийсь час тому помінялися адміністративні межі міста Ополе. І якось дивно сталося так, що до міста приєднали ті ґміни, де німці мали сильне представництво у владі. У новій міській раді Ополя тепер вони не мають жодного представника. Тому не дивно, що німці називають це дискримінаційними заходами. Представник влади Анджей Марціняк з Міністерства внутрішніх справ і адміністрації пояснював на зустрічі з експертами, що це – виконання прохання опольської влади і крок до зміцнення потенціалу цієї самоврядно-адміністративної одиниці. Але у чому заважали тут німці, – не пояснюється.

Польський закон про нацменшини був сконструйований так, що дає багато повноважень органам самоврядування. Якщо на цьому рівні є симпатія до меншин, то вони можуть використовувати для свого розвитку положення закону. Проблема з'являється тоді, коли прихильності не має. Тоді багато записів у законі залишаються теоретичними і на практиці не виконуються, – говорив під час дискусії Григорій Купріянович.

Його постулат про необхідність правового уточнення того, що має виконувати місцеве самоврядування стосовно меншин, почули як європейські експерти, так й представники польської влади. Відкритим залишається питання: чи почуте можна ототожнювати з «прийнято до виконання»? ■

Сторінку підготував Григорій СПОДАРИК

eprasa.pl d2b34ebbcd

УКРАЇНА

Про незалежність і майбутнє – через мистецтво цифрових технологій

До 30-річчя відновлення української незалежності у мистецькій сфері порізному осмислювали, як пройшли ці три десятиліття: виходили списки знакової літератури, готувалися виставки, перформанси та ретроспективні дискусії. Митці, представлені на першій Бієнале цифрового та медіамистецтва в Києві, у своїх роботах також говорили про це, але окрім того — про майбутнє, яке чекає на нас усіх у світі, що швидко змінюється. Тож тут з'являлися теми впливу людини на навколишнє середовище, кліматичної кризи, взаємодії людей у сучасному суспільстві й того, як нас змінюватимуть нові технології.

На двох поверхах мистецького центру ARTAREA у Києві розмістилися роботи не лише українських митців, а й представників 15 країн світу, що й дало ширший контекст: адже якісь теми ближчі лише для нашого суспільства, і водночас — чимало проблем, з якими ми зараз стикаємося, так само виникають у країнах Заходу. Загалом виставка представляла понад 50 діджитал-робіт, серед яких – NFT-експонати, інтерактивні тощо. У кінці жовтня там презентували також аудіовізуальний та танцювальний перформанси. Вхід був вільний – захід проспонсорували Український культурний фонд, Посольство Іспанії та іспанський Фонд міжнародного розвитку.

Більшість авторів використовувала нові технології, але були й такі, що надавали нового значення буденним на позір речам: наприклад, один із експонатів, що найбільше мені запам'ятався, називався METAMORPHY (авторка – француженка Анаіс Мед тен Анкст). Це – напівпрозора вуаль, натягнута на круглий обруч. За нею розміщувався екран, якого глядач не бачив, заходячи до кімнати. Вуалі можна було торкатися, натискати на неї з різною інтенсивністю, деформуючи матеріал – і тоді екран ззаду починав її підсвічувати різними кольорами в залежності від того, як сильно і в якому місці рука людини тиснула на матеріал. Відтак посправжньому «працювати» експонат починав тільки у взаємодії з людиною: коли ніхто вуалі не торкався, вона залишалася жорсткою і нерухомою, а кімната – тихою.

В окулярах віртуальної реальності можна було «відвідати», приміром Чорнобиль чи... сільську дискотеку. Поруч на екранах демонструвалися відеоработи про перехід у дистанційну школу чи про життя у великому місті. В окремій кімнаті, вказуючи на комп'ютері свій вік, стать, зріст та вагу можна було створити власний «діджитал-відбиток», кольорову інсталяцію, супроводжувану музичними ритмами. Також художники працювали з темами ядерних відходів та їх впливу на майбутнє людства, глобалізації, дослідження космосу тощо. На виставці можна було проїхатись уявним потягом із Берліна до Сінгапура (у ролику, до слова, використали також сцену з фільму майже сторічної давнини —«Берлін: симфонія великого міста» режисера Вальтера Руттмана з 1927 року) та порозглядати уявне покинуте місто, поспостерігати за візуальним втіленням електромагнітних хвиль або роликом, створеним

▲ Український куратор виставки Валерій Коршунов

із 60 картин-анімацій. Ще один проєкт – українського митця Олега Харча – був інсталяцією-запрошенням: називався він «Ласкаво просимо, Ілон Маск!». Дещо, можливо, іронічно звертаючись до американського підприємця, автор насправді говорив про мрії, якими живе кожен із нас: навіть той, хто навряд чи сам побуває у космосі, але хто любить споглядати його із Землі і думати про таємниці, які людство колись зможе розгадати. Навколо глиняної моделі ракети, ніби зробленої дитячими руками, розмістили портрети астронавтів, виконані у традиційному «народному українському» стилі, із вишиваними рушниками навколо. На кожному з них було персональне запрошення, як-от «Ласкаво просимо, Алан Шепард!», також для кожного портрета підібрали музичний трек, який можна було послухати, перейшовши за QR-кодом.

Один із авторів, представлених на виставці, – Валерій Коршунов, творець ще одного артоб'єкта, відомого нині у столиці. Він створив скульптуру «Київський кит», покликану привернути увагу до проблем забруднення навколишнього середовища: вона повністю зроблена із переробленого пластику. «Кит» у режимі реального часу демонструє екологічний стан міста: змінюючи кольори підсвітки, він показує якість повітря, кількість опадів тощо. Скульптура має 12 метрів, тож увійшла навіть до Книги рекордів України. Окрім неї, Валерій – автор діджитал-скульптури «Чорнобильське сяйво», проєктів «Звуки Чорнобиля», «Український медіаарт на Burning Man» тощо.

Також діджитал-роботи для виставки створювали митці з Німеччини, Португалії, Шотландії, Італії, Іспанії, Румунії, Ірану, Канади, Франції, Південної Кореї, Тайваню, Великої Британії. Кураторами виставки були згаданий уже Валерій Коршунов та Юрій Лех Поланський, який у 1980-х роках став одним із першовідкривачів електронної музики та медіаарту у в Іспанії. Роботи українських митців для виставки обирали на основі відкритого конкурсу, і зрештою відібрали десять творів.

На відкритті заходу Поланський, якого цитує агенція «Укрінформ», розповів:

«Медіа та цифрові технології змінюють наш світ. Міжнародна пандемія COVID-19 продемонструвала, що держави здатні порушувати права людей, гарантовані їм Конституцією, шпигувати за їхнім пересуванням через мобільні додатки, карати за свободу слова. Корпорації продають особисті дані рекламодавцям та службам безпеки. Поява «Людини цифрової» несе і свободу, і небезпеку, тому сьогодні саме ви - діджитал та медіахудожники – можете, як ніхто інший, дослідити рівні свободи держави, суспільства та кожного з нас сучасною мовою. Слова на кшталт «свобода», «справедливість», «демократія» не є загальноприйнятими поняттями; навпаки, вони – рідкість. Люди не народжуються, знаючи, що це таке. Потрібні величезні та, перш за все, індивідуальні зусилля, аби досягти повагі до інших людей, яку мають на увазі ці слова». ■

Ольга РУСІНА

Фото надані Бієнале цифрового та медіамистецтва

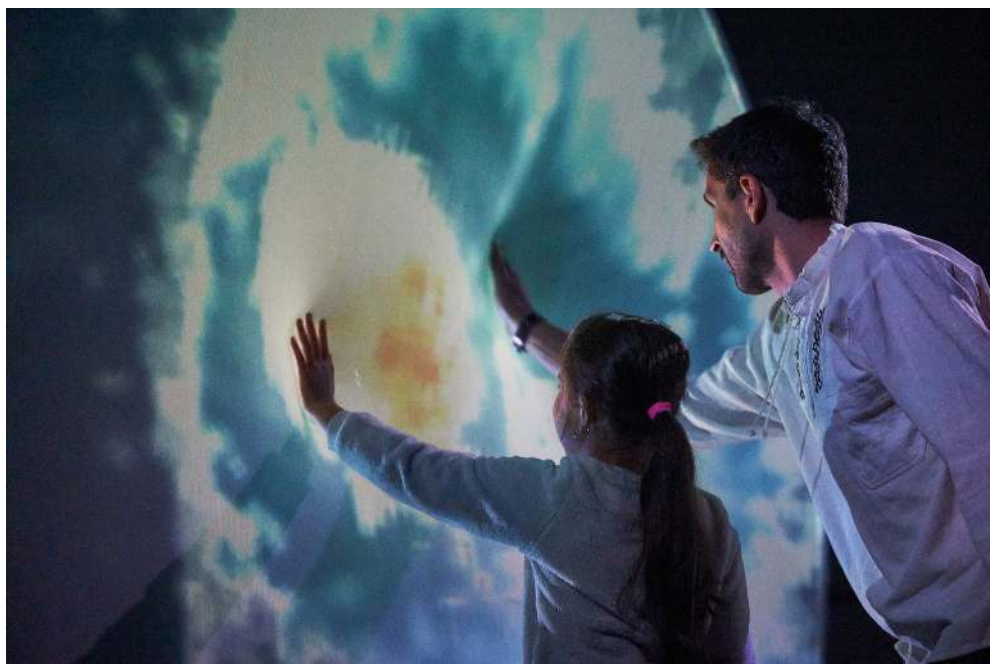

eprasa.pl d2b34ebbcd

ГРОМАДА

Власна школа має формувати власну еліту

22 жовтня 2021 року у будівлі перемиської «шашкевичівки» пройшла наукова сесія під назвою «Історія українського шкільництва в Галичині». Це одна з подій, яка стосується 30-ліття відновлення цього закладу. Воно відбулося 1 вересня 1991 року.

– Ця школа стала своєрідним спадкоємцем усіх тих освітніх установ, які до війни функціонували у багатокультурній сфері нашого міста, – сказав під час відкриття наукової сесії директор школи ім. Маркіяна Шашкевича у Перемишлі Петро Піпка.

І справді, це єдина українська школа у Польщі, традиція якої сягає довоєнного часу. «Шашкевичівка» разом з іншими закладами – гімназіями, інститутами та семінаріями – творила колись насичену важливими точками карту міста, цілісну систему, яка була стрижнем зростання української громади у цій частині світу.

У науковій сесії взяли участь учні, батьки і вчителі, а також запрошені гості: перший директор відновленої «шашкевичівки» Юліан Бак, довоєнний випускник, професор Стефан Заброварний, а також Ірина Стабішевська – перемиська учителька, дружина покійного сьогодні доктора Юрія Стабішевського, ініціатора відновлення української школи у Перемишлі. Доповіді на тему історії української освіти на Галичині представили професори Ярослав Мокляк і Томаш Пудлоцький (Ягеллонський університет у Кракові), доктор Мирослав Фіцак (Українське шкільне товариство «Рідна мова» в Мюнхені), Роман Гринчук зі Львова і вчительки «шашкевичівки»: Ірина Спольська-Мокляк та Уляна Боднар. Організувала захід дирекція та освітяни школи ім. Маркіяна Шашкевича у співпраці з Перемиським відділом Об'єднання українців у Польщі. Координаторкою події була вчителька Марія Фіцак, а ведучим – голова Перемиського відділу ОУП Ігор Горків.

Диспропорція еліти

Мати коріння – це одне, зовсім інше – усвідомлювати своє походження, розуміти його. Події на кшталт згаданої сесії розширюють знання про контекст епохи, у якій народжувалася українська освіта у Перемишлі і яка формувала спосіб мислення тодішніх українців. Професор Ярослав Мокляк у доповіді під назвою «Українське шкільництво у Галичині – вибрані аспекти» зосередився на часах заснування руської чоловічої гімназії у Перемишлі, яка більшість часу розташовувалася у правому крилі будівлі сьогоднішнього ліцею на вулиці Словацького.

У другій половині XIX століття з'явилися нові можливості розвитку національної ідеї на Галичині. Тоді ані поляки, ані українці не мали своїх незалежних держав, а польська еліта, до того ж, була більша за українську. Унаслідок цього можливості впливу останньої на австрійську владу були також значно менші. Шкільництво тоді було сильно пов'язане з політикою щодо програм навчання та видання підручників національними мовами. У польському середовищі переважало переконання, що руська мова, яка використовувала кирилицю, буде скеровувати русинів до російської культури. Як акцентує професор Мокляк, така думка мала своє підґрунтя. Антипольська позиція частини тодішньої української еліти небезпечно спрямовувала інтелектуальну думку у напрямку Москви.

Ті часи вимагали також освітніх реформ. Школи на Галичині були переповнені. Руський посол у галицькому сеймі Юліан Романчук проаналізував кількість дітей української національності в регіоні та порівняв їхню ситуацію зі становищем поляків, які мали виділені освітні установи відповідно до власної чисельності. Це унаочнювало нерівну ситуацію двох національних груп в межах однієї імперії. Українці почали прагнути утворення паралельних класів з руською мовою навчання на рівні гімназій. Слід згадати, що цю думку після публічної дискусії підтримала місцева польська аристократія (серед інших – Сапєга з Красічина чи Чарториський з Ярослава), хоча національно-українська газета «Діло» ставилася до їхньої доброї волі скептично. У той час відчувалася вже зростаюча польсько-українська напруга; попри спроби налагодити відносини, стабілізації не було.

Після багатьох заяв руських послів сейм у Відні згодився зрештою на паралельні класи у чоловічій гімназії, але не на окрему установу. Утім, вирішили, що у цих класів буде власне окреме керівництво, яке матиме вплив на формування дидактичного процесу. 1895 року відбулося освячення будівлі чоловічої гімназії. Представники різних народів, зокрема поляки і русини, мали вчитися співіснувати «під спільним небом».

Ця історія показала можливості щодо створення українських шкіл. Не можна вже було ставити під сумнів факт, що українська мова підходить для ведення навчання й освітнього процесу. Це – доказ вагомості перемиської гімназії для українського шкільництва на Галичині в цілому.

– Власна школа була потрібна, щоб формувати власну еліту, – завершив свою лекцію професор Мокляк.

▲ Ірина Спольська-Мокляк та Ігор Горків

Разом під одним небом

На зламі XIX і XX століть Перемишль був прекрасним місцем для життя. Місто переживало апогей свого розвитку – наголошував професор Томаш Пудлоцький у доповіді під назвою «Культуротворча роль вчителів української гімназії в 1895-1914 роках». Був це самий центр Галичини, із гарнізоном довкола новозбудованої фортеці, що мав велике значення. Тодішня руська еліта – це були найчастіше люди, народжені у родинах священників, хоч і з дуже різним підходом до релігійності. Утім, перемиськими викладачами були здебільшого випускники Львівського університету. Педагог тоді також багато заробляв, це була дуже престижна професія. Утім, скласти вчительський іспит було набагато важче, ніж докторський. Інтелігенти відчували місію передавати суспільству свої знання, щоб інвестиції в освіту давали плоди. Освітянин мав бути активним творцем громадського простору. Мабуть, беручи до уваги всі ці чинники, можна сказати, що тодішні українці – хоч і були «меншиною в меншині» – все ж були економічно краще організовані, ніж поляки. Вирізнялися вони також у музичній сфері – окрім величавих хорів, мали також видатний оркестр.

Це був час, коли всі народи у Центральній Європі вели культурне суперництво. Головну роль відігравали еліти, це вони переконували непереконаних – тобто селянство. З українського боку варто згадати передусім харизматичного лідера, першого директора українських класів у гімназії, але також – письменника та посла до віденського сейму Григорія Цеглинського, автора гімну українців-перемишлян «Де срібнолентий Сян пливе». Своєю наполегливою працею та безкомпромісною позицією він переломлював усталені порядки. Серед його учнів були самі українці, а слід зауважити, що в паралельних польських класах часто вчилося більше євреїв, аніж поляків. Щодо вчителів – польським дітям викладали також українці, але були це здебільшого москвофіли.

Також треба згадати постать владики Константина Чеховича, який фінансово підтримував функціонування української гімназії та шкільництва загалом.

Від 1904 року своєрідним «командним центром» українців-русинів у Перемишлі став Народний дім. Це там відбувалися Шевченківські концерти за участі учнів та вчителів гімназії. Відповідні Міцкевичівські заходи проходили у польському будинку «Сокола» (сьогоднішнє кіно і Центр культури у Перемишлі). Поляризація на національному ґрунті поглиблювалася, хоча у ті часи всі подібні події мусили мати дозвіл з Відня. Зростання згаданих настроїв та політична складова у процесі навчання спричиняли численні сутички двох груп. Ставалися не лише бійки, але й стрілянини. Мирне життя під одним небом і дахом школи, вигадане у Відні, не спрацьовувало на практиці. І це – в обставинах, коли люди ще не вірили у можливість утворення національних держав; цю можливість покаже лише І Світова війна.

На жаль, під час наукової сесії небагато уваги присвятили дівочому інституту на вулиці Татарській. Згадав про нього, неначе мимохідь, професор Пудлоцький. Згідно з ідеєю, це мала бути школа для жінок священників, але з часом виявилося, що завдяки можливості здобувати освіту цей простір став навіть початком певної емансипації. Умови навчання були справді зразковими, вони сильно відрізнялися від тодішніх перемиських освітніх установ для польських дівчат. Згодом випускниці школи ставали професоровими та докторовими (дружинами професорів та докторів – ред.), що на той час не лише давало престиж, але й відкривало можливості філантропії та громадської підтримки тих, хто цього потребував.

Також на сесії прозвучала онлайн-доповідь доктора Мирослава Фіцака «Професор Степан Шах. Педагог, організатор, носій українських, національно-патріотичних ідей». Професор Шах, поручник Української галицької армії, був останнім директором українських класів чоловічої гімназії в Перемишлі у 1932-1939 роках. Із 1944-го жив у Німеччині, у кінці 70-х переїхав до Сіднею (Австралія), там і помер. У своїй роботі в Перемишлі він багато уваги приділяв виховним питанням, до школи приймав учнів із різних закутків Галичини, також із відносно далекої Лемківщини. Тому велике значення у цьому контексті мали бурси, де діти могли проживати – наприклад, бурси св. Миколая та Симона Петлюри (для емігрантів зі Східної України). За часів Степана Шаха у школі з'явилися нові професійні предмети, зокрема й художні (вітраж, малювання на склі). На еміграції професор продовжував працю здебільшого у галузі публіцистики (понад 200 статей вийшло лише у тижневику «Голос»).

Хронологія «шашкевичівки»

В онлайн-режимі виступив також Роман Гринчук зі Львова, який представив ідею та членів «Форуму шкіл ім. Маркіяна Шашкевича в Україні». Згодом свій реферат «Як народжувалася і відроджувалася перемиська „шашкевичівка"» зачитала вчителька цієї школи та співавторка книжки-монографії на цю тему, Ірина Спольська-Мокляк. Вона нагадала про 10 липня 1910 (а не, як вказують деякі джерела, 1911) року, коли у Народному домі відбулося громадське віче і було оголошене створення української народної школи ім. Маркіяна Шашкевича. Ще того ж року, у вересні, пролунав там перший дзвоник. Директором закладу став Іван Деркач. Школа набирала учнів і відкривала наступні класи, згодом вчилося в ній приблизно 300 учнів. Утриманням установи займалася перемиська філія Українського педагогічного товариства, школа отримувала також кошти з державного бюджету. Утім, вже за польської влади, у 1924 році на основі нового законодавства відбулася спроба переведення закладу у польсько-український формат. У Перемишлі не було тоді 25% українського населення, як вимагав закон (в обліку не брали до уваги околичних менших населених пунктів, серед яких переважали українці – учні школи). На щастя, цих змін не відбулося, й установа зберігала свій національний статус до початку II Світової війни.

7. →

eprasa.pl d2b34ebbcd

ГРОМАДА

Під час першої совєцької окупації «шашкевичівку» об'єднали з чоловічою гімназією та дівочим інститутом і перетворили на 10-літку ім. Йосифа Сталіна. Згодом, уже під час окупації німецької (1941-1944 роки), була створена 7-класна школа, яка містилася у правому крилі будинку на вулиці Словацького. Після завершення війни українську освіту мали відновити за довоєнною схемою, до «шашкевичівки» записалося тоді близько 400 учнів. Утім, вона не розпочала діяльності, бо стартували депортації українського населення до УРСР (1945-46 роки).

Українська освіта стала повертатися лише з 1956-го, коли було засноване Українське суспільно-культурне товариство. Тоді почали утворювати нові пункти навчання (також в Перемишлі). У цьому контексті варто згадати про кілька українських класів середньої школи, які існували паралельно у польському ліцеї на вулиці Словацького у 60-х роках XX століття.

Лише на початку 90-х з'явилася можливість відновити «шашкевичівку». Ініціатором цього здвигу став тодішній очільник перемиської лікарні, місцевий перемишлянин, доктор Юрій Стабішевський. У склад організаційної групи увійшли також Юліан Бак (майбутній перший директор), Романа Золотник, Марія Туцька і Марія Фіцак. На добрій хвилі для українського шкільництва у Польщі, коли розширювали свою діяльність також заклади у Білому Борі, Бартошицях та Ґурові-Ілавецькому, за великого сприяння тодішнього віцеміністра освіти Анджея Яновського 1 вересня 1991 року відбулося відкриття оновленої «шашкевичівки». До першого педагогічного складу увійшло 15 педагогів, із них 3 вчительки до сьогодні вчать учнів цієї школи. У листопаді 1991-го відновили присвоєне закладу ім'я отця Маркіяна Шашкевича, а 1 вересня 1995-го почав діяти чотирилітній загальноосвітній ліцей. У 1998 році установу перетворили на комплекс загальноосвітніх шкіл, і вона отримала свій прапор.

Пам'ять про них не минає

На завершення сесії слово взяла учителька Уляна Боднар, яка разом з Анною Леськів підготувала мультимедійну презентацію «Українські поховання на Головному кладовищі у Перемишлі – визначні вчителі». Праця спиралася на дослідження перемиського історика Богдана Білого, колишнього вчителя «шашкевичівки». Слухачі мали нагоду дізнатися, що на міському кладовищі в Перемишлі на вулиці Словацького поховані понад 60 українських педагогів. Серед них – відомі особистості: отець Іван Могильницький (предтеча «Руської трійці», автор граматики для шкільних підручників, він залишив фонд, що фінансував рік навчання 15 дітей з малозабезпечених родин), згаданий раніше професор Григорій Цеглинський, отець Василь Гриник (воїн УГА, професор історії церкви, директор сиротинців у Перемишлі, де переховував єврейських дітей, праведник народів світу). Серед згаданих прізвищ були також Тома Полянський (катехит гімназії), Теодор Гоза (командир оборони Перемишля, сотник УГА), о. Омелян Кормош (брат Теофіля Кормоша, катехит), о. Володимир Паславський, Іван Поповський та його дочка Ярослава Поповська (вчителька музики, керівниця багатьох хорів і вокальних колективів у Народному домі; її іменем названо фонд, який донині діє при «шашкевичівці» та підтримує розвиток учнівських талантів), Михайло Демчук (професор гімназії, хімік та математик), Володимир і Клементина Крупи, Юлія Німентовська, Семен Матейко (вчитель математики у торговельній школі), Михайло Прикоп, Микола Мацьків, Михайло Вальчик, Володимир Пайташ (відома постать для українського життя Перемишля, педагог, політв'язень концтабору в Явожні, очільник неформальної української школи в Перемишлі у 60-70 роках – саме Володимир Пайташ зберігав погруддя Тараса Григоровича Шевченка з довоєнної чоловічої гімназії, і після відновлення «шашкевичівки» передав його директорові), Марія Патронік, Володимир Корженбовський, а також Юрій Стабішевський та вчителі відновленої школи, що відійшли у вічність останніми роками.

«Шашкевичівка» – це єдина українська школа на пограниччі, на рідних українцям землях. Вона має нелегке завдання продовжувати традиції багатого і складного минулого довоєнних часів. Сьогодні в неї не менше викликів, бажань та прагнень. Безперечно, допомагає тут і близькість незалежної України, і те, що школа вже закоренилась та виборола своє почесне місце серед інших закладів нашого міста та регіону. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Фото авторки статті

Хор «Оберіг» з М'ястка відсвяткував 10 років

Пам'яті наших батьків...

– Я щаслива і горда, що вдалося нам проіснувати десять років. На початку ми співали всього на один або два голоси, а сьогодні співаємо на чотири, а навіть п'ять, оскільки наша диригентка Ірина Ренгач часто долучається до нашого співу. Мабуть, досягла я того, про що мріяла: щоби пам'ять про наших предків продовжувалася у традиціях та звичаях, які передали нам наші батьки, – каже захоплено Єва Каплан.

Це саме вона понад десять років тому запропонувала в М'ястку заснувати хор. Члени хору щасливі, що до 10-ліття існування «Оберегу» ще вдалося записати компакт-диск – він присвячений пам'яті батьків, яких 74 роки тому насильно виселено з рідних земель. Батько Єви Каплан походить з Селиська над Сяном, а мати – з Володжа, сусіднього села. Тому вони були знайомі ще з дитинства. Після виселення на західні землі відшукали одне одного й 1957 року повінчалися.

– Досі пам'ятаю пісні, які я виконувала з батьками, тому, співаючи в хорі, не покидає мене зворушення. Коли співаю, завжди пригадую своїх родичів, – додає Єва Каплан. Пам'ять про батьків супроводжувала концерт, який організовано до 10-ліття ювілею хору «Оберіг». Було велично, але водночас родинно.

Понад десять років тому Єва Каплан запропонувала Ірині Ренгач, професійній диригентці, повести хор. Ірина Ренгач родом з Дніпропетровська, нині це місто Дніпро. У М'ястку вона поселилася у 2008 році. Раніше закінчила хорову диригентуру в Національній музичній академії ім. Петра Чайковського в Києві, а її вчителем був відомий маестро Павло Муравський. Він виховав близько тисячі хормейстерів та створив школу акапельного співу.

– Маестро Павло Муравський завжди казав: диригента від людини, яка технічно виконує свої обов'язки, відрізняє чиста душа та вміння співати в унісон (unisono – одночасне звучання двох або декількох звуків однакової висоти, – авт). Сьогодні під час нашого концерту буде дуже багато унісону, й це моя нагорода за роки праці, оскільки на початках хор не вмів співати в унісон. Кожен хорист просто співав по-своєму, а нині хор співає гарною звуковою барвою та плавним переходом від одного звуку до іншого. Це так званий спів кантиленою. Тому початки праці з хористами були для мене цікавими, – сміючись, каже Ірина Ренгач.

Нині колектив виступає на різних культурних заходах, організованих як у самому М'ястку, так і в інших містах Польщі та України, а також бере участь у конкурсах, здобуваючи престижні нагороди.

– Я завжди вірила у те, що ми досягнемо успіху, оскільки хор – немов моя друга родина. Хористи додають мені сил, тому після кожної репетиції я відчуваю духовне піднесення. Ми хотіли, аби також у такому невеликому місті як М'ястко рідна пісня не «померла», й це нам вдалося, – говорить Ірина Ренгач. Тому випуск компакт-диску був для диригентки та усіх членів хору певною місією.

– Важливо, що ми підтримуємо нашу культуру, а через те маємо можливість ще більше інтегруватися. Спільні зустрічі нас зближують. Для мене спів є дуже важливим – ми ж бо продовжуємо пісенні традиції, які були в М'ястку раніше, – каже Мар'ян Батрух, хорист та нинішній голова гуртка Об'єднання українців у Польщі. Його мама родом з Ванькової, а батько – з Тисовця. Батько був столяром і допомагав у Білому Борі ремонтувати каплицю на цвинтарі, яка від 1957 року слугувала греко-католикам за святиню.

У М'ястку традиції хорового співу зберігаються здавна, оскільки ще у 1950-60-х роках при Українському суспільно-культурному товаристві (УСКТ) було засновано хор. Він перестав існувати на початку 70-х. Потім українці співали у білобірському хорі «Верховина», яким диригував Богдан Фіцак. На святкуваннях ювілею хору «Оберіг» не могло забракнути хору «Верховина». Зараз ним диригує Ярослав Мица, який продовжує славні традиції попередників. На ювілейному концерті виступили також співочі гурти «Карпати» зі Свєшина та «Вишиванка» зі Слупська, а також дитячий гурт «Жоржина» з Битова.

– Я тішуся, що можу співати в українському хорі – спів дає мені дуже велику радість. У моїй рідній хаті українські традиції були дуже важливими: до сьогодні пам'ятаю розповіді батьків про рідні сторони. Мій батько родом з села Василів-Великий, а мама – з Володжа, – розповідає Наталія Красьнянка, яка у хорі співає від початку. Вона також задіяна у церковному хорі. Ці два хори в М'ястку немов переплітаються.

– Важливо, аби наше слово та пісня не загинули, тому потрібно плекати такі традиції. Співання в аматорському хорі вимагає багато праці, тому неабияким успіхом можна вважати те, що існуємо вже десять років і що маємо можливість концертувати не лише в Польщі, але й Україні, – каже Петро Лавер, який у хорі почав співати рік після його виникнення.

Консульство України у Ґданську з нагоди ювілею хору «Оберіг» висловило подяку його колективові за вагомий внесок у розвиток української культури та популяризацію пісні. Вітального листа зачитав присутній на святі консул Олександр Плодистий.

– Низько кланяємося тим, хто культивує свою національність та традиції незалежно від того, де живе. Де лунає спів, там живуть добрі люди, – підкреслила на святі бургомістр М'ястка Данута Караскєвич.

Хор «Оберіг»

Фото авторки статті

Нині в хорі співає теж Валерій Бойчук, який родом з України. У М'ястку він поселився у 2016 році. Раніше не знав, що тут живуть українці.

– Моя племінниця, яка живе у Варшаві, в інтернеті знайшла інформацію, що в містечку знаходиться греко-католицька церква, що мене дуже здивувало, бо ж М'ястко – це невелике місто. Об'їздив я ровером ціле місто, шукаючи її, аж нарешті знайшов. Прийшов на богослужіння і там познайомився з церковним хором, члени якого запросили мене співати в хорі «Оберіг». Я був радий, що так далеко від України існує український хор, що тут розмовляють українською мовою і що плекають українські традиції. Тому не пропускаю ні однієї репетиції, – каже Валерій Бойчук. Він разом з дружиною почувається у М'ястку як у себе вдома, бо тут багато українців, які допомагають одне одному.

– Ті, що творять церковний хор, нині співають теж у хорі «Оберіг». Ці два хори доповнюють один одного. У нашій хаті співали при кожній нагоді: під час свят чи родинних зустрічей, тому я дуже тішуся, що можу продовжувати ці традиції у хорі, – каже Марія Батрух. Її батько народився у Полянах-Суровичних, а мама – в Кривиці.

Серед тих, хто співає у хорі від самого початку, – Марія Дроздовська. На кожен концерт вона вдягає коралі прабабці, яким уже близько 150 років. Це своєрідний оберіг. Коралі колись планує подарувати своїм онучкам і сподівається, що вони також дорожитимуть ними.

– Я зберігаю ще хустку моєї мами. Якби мама жила, то мала б 105 років, а оцю хустку вона отримала, коли їй було 15 років. Отже, хустці вже 90 років. Моя мама родом з Сокаля, а тато – з Василева-Великого, – каже Марія Дроздовська. Батько мріяв, аби вона вийшла заміж за українця, однак так не сталося. Потім він хотів принаймні хоч раз поїхати у рідне село, але теж не вдалось. На кінець життя мріяв після смерті спочити у Василеві-Великому, а похований у М'ястку.

– Повернення до коріння тривало довго, однак сьогодні все, що українське, мені дуже близьке. Мій батько був би щасливим, коли б чув, як я співаю українські пісні. Чи не він вимолив це... Коли сьогодні будемо виконувати пісню «Єднаймося, люба родино» то, мабуть, розплачуся, – каже зворушена Марія Дроздовська.

Сльози можна було побачити не тільки в очах Марії Дроздовської. Пам'ять про батьків була живою чи не в кожного слухача. ■

Анна ВІННИЦЬКА

eprasa.pl d2b34ebbcd

Коли та як виник лемківский говір

Інформаційна полеміка щодо заселення Лемковини – не нова. Як поляки, так і українці прагнуть забрати першість собі. На жаль, у цій погоні обидва табори радше підпадають під емоції та ідеології, ніж шукають правди. Отже, правда досі залишається десь у затінку, вона надійно схована від людського ока в старих наукових працях...

Як відомо, відповідь на подібні питання ніколи не буває проста, лем комплексна. Вона поєднує в собі дані з історичних джерел, археології, культури, мовознавства... На мою думку, саме дані мовознавства ладні відповісти найбільш точно та вичерпно, тож про них і поговоримо.

Як твердить професор Юрій Шевельов (мабуть, найвидатніший серед усіх українських славістів-мовознавців), діялектна окремішність лемків мусила бути доконаним фактом уже на кінець XIII ст., адже в лемківських говірках не сталося злиття звуків праслов'янських фонем ***у** та ***і**, навіть попри те, що тоді цей процес вже торкнувся інших південно-західних говорів. Інакше кажучи, на хлопський розум, недарма лемки говорять < *забы́ти* > [zaˈbɯtɪ] 'забути', але < *заби́ти* > [zaˈbɪtɪ] 'забити / вбити'; < *гмы́ты ру́кы* > [ˈɦmɯtɪ ˈrukɯ] '(прикметник) помиті руки', але < *гмы́ти ру́кы* > [ˈɦmɯtɪ ˈrukɯ] '(дія) помити руки' тощо*.

Доречно буде зауважити, що злиття звуків праслов'янських ***у** та ***і** не торкнулося також і сусідніх говорів: бойківського та надсянського. З цього потенційно випливає можливий хронологічний контраргумент: «*...якщо лемківські говірки завдячують своє постання носіям надсянських говірок, що переселилися далі на захід (а таке припущення виглядає цілком імовірним), то вони могли принести з собою це розрізнення й у пізніші часи, адже воно дотривало в цих говірках іще й дотепер...*». Одначе, Шевельов його відразу ж нівелює: «*...є один важливий нюанс: розрізнення **у** та **і** в надсянських говірках, справді збережене й до сьогодні, не стосується позиції після велярних (< **к, г, ґ, х** >, – прим. авт.), де в усіх випадках вимовляється **і** (або **е**). На відміну від надсянських говірок, у лемківських звук у надалі виступає після **k, h** і **х** – чого решта південно-західних говірок позбулася ще в XIII ст.* »:

надсянський говір – лемківський говір

***ky**: *ру́кі – ру́кы*
***hy**: *но́гі – но́гы*
***xy**: *му́хі – му́хы*

З цього професор робить логічний висновок, оскільки: «*...усі попередні звукозміни лемківських говірок не оминули. Тому не варто відсувати формування лемківських говірок на давніший час, ніж XIII ст.*».

Окрім одсутности злиття звуків праслов'янських фонем ***у** та ***і**, важливою для хронології є ще одна подробиця. Лемківський говір має чимало запозичень із польської мови, зокрема, де сполука ***an/am*** виступає на місці теперішніх польських носових **ę** та **ą** (**[o̯ᵢ]**), як-от: ***gamba*** 'обличчя', ***pantlyc'a*** 'петлиця', ***vantroba*** 'печінка' тощо (для порівняння, сучасні польські: < *gęba, pętlica, wątroba* >). За словами Шевельова: «*У польській мові до початку XVI ст. був тільки один носовий голосний – **ą**. Отже, запозичення такого ґатунку потрапили в лемківські говірки не пізніше, ніж у XV ст., і цим потверджується факт їхнього існування на той час...*». На додачу, самостійний статус лемківських говірок у XIV-XV ст. потверджується тим, що вони не брали участі в таких тогочасних процесах, наприклад, просуненні вперед артикуляції а після м'яких приголосних. Порівняти:

надсянський говір ('а => 'е) – лемківський говір ('а => 'а)

'ляк': *лєк – ляк*
'зять': *зєть – зят*
'шапка': *шє́пка – ша́пка*

Чи також цікавим буде приклад, що в лемків перехід ***l => v ([w])*** у дієсловах...

...або геть відсутній: лемківське < *брал, спал, дал* > – загальноукраїнське < *брав, спав, дав* >.

...або ж пройшов пізніше за іншою парадигмою, як всеохопний перехід ***l => w/v***: лемківське < *він брав, о́на бра́ва, о́но бра́во* > – літературне українське < *він брав, вона́ брала́, воно́ брало́* >.

Отже, на ґрунті цих фактів, сміливо можна ствердити, що лемківський говір (як самостійний ідіом) виник не пізніше, ніж у кінці XIII-го століття. Професор Шевельов описує це виникнення так: «*Слід гадати, що лемківські говірки, відокремившися від надсянських, почали контактувати з карпатськими (і що міг відбутися також приплив мовців із тих теренів)*».

Подібну точку зору, дещо раніше, висловив також мовознавець Іван Панькевич: «*Він вийшов з бази територіального діалекту Перемиської землі, продовжував з ним і дальше своє життя, а на протязі століть XIV-XVI уформувався під впливом польським та словацьким...*».

Виразно з цими твердженнями контрастує думка знаного Івана Верхратського: «*...ніяк не хочемо сказати, що мова галицких Лемків була материю бесіди угорских (словацьких, – прим. авт.) Лемаків. Досліди язикові доказують просто противне. Річ галицких Лемків, так само як і бесіда угорских Лемаків підлягли сильно впливови словацкому. Відкиля-ж взяв ся сей вплив у Лемків в Галичині, коли Галичина ніколи не була осідком Словаків? По моїй думці се так би пояснити: Словаки в західній части угорскої Руси з давна давен жили з Русинами поміш; бесіда Словаків сильно вплинула на річ руску, хоть конець кінцям Словаки межи Русинами поселені – беручи в цілости – такой зрусчили ся, до чого мабуть богато причинив ся обряд руский або як люд говорить „віра руска". Се, гадаю, стало ся, давно-давно, коли то обряд руский і у сусідів був в поважаню. Та з часом обстанови змінили ся. Висші верстви угорских Русинів спроневірили ся своїй народности і свому обрядови котрому остала вірною сама лише про́щава. Руснакам угорским ставало що раз важше і они по части переходили через хребет карпатский до Галичини, де оселяли ся на планних, погористих землях, котрі тоді відай дуже слабо були залюднені – а то на просторі занятім нинїшними галицкими Лемками. Оттак тоті переселенці принесли до Галичини руску бесїду з сильним впливом Словаччини. Не лише сама бесїда Лемків піддержує ту мою гіпотезу, але говорить за нею і вся удача Лемків, мов би галицких Словаків, більше метка, запопадлива і видержна, котра різко відбиває від задуманости, утяглости і легкої уступности иньших Русинів в Галичині...*», – твердить він.

Справді, думка Верхратського небезпідставна, хоч з нею не погоджується Шевельов, кажучи, що лемки осіли на південних схилах Карпат у XVIII або – щонайраніше – в XVII столітті. Тут зазначу, що за дослідженнями українського мовознавця Зілинського (до слова, він підтримує бойківсько-надсянське походження лемківського говору), руснаки-українці з Шляхтівської Руси (села *Шляхтова, Явыркы, Біла Вода та Чарна Вода*) говорять мовою дуже зближеною до мови руснаків-українців зі Спиша, тож їхні предки потенційно є вихідцями саме звідти, а не з Перемиської землі. Щодо інших лемківських говірок, то я тримаюся «золотої середини», отже спрощено бачу дерево походження лемківського говору (відносно української мови) так:

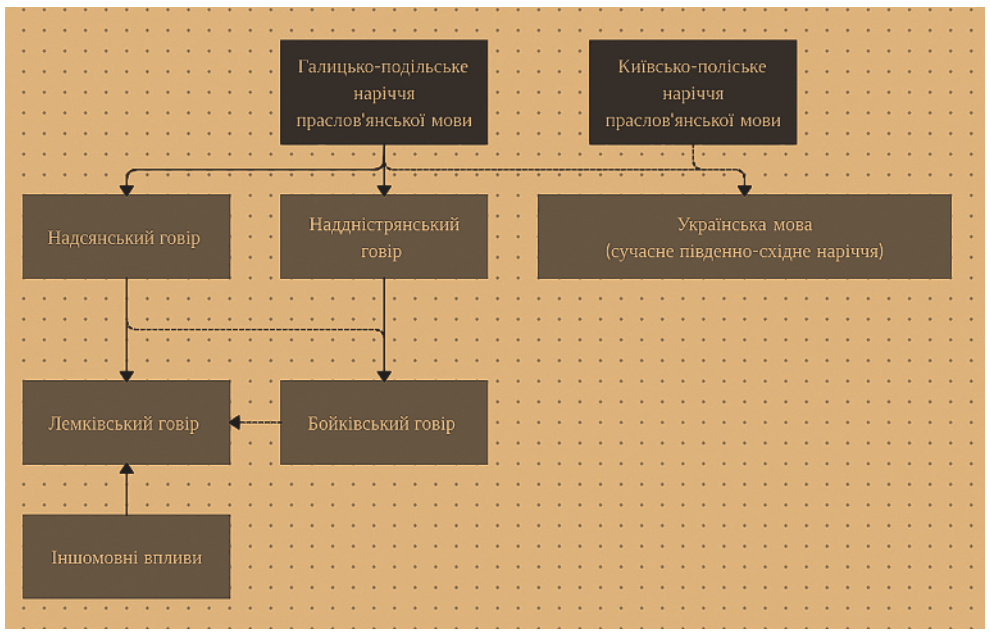

Пояснення:

1. З галицько-подільського наріччя праслов'янської мови на долах виникли надсянський та наддністрянський говір.

2. Носії цих долівських говорів почали проникати в гори й до кінця XIII століття сформували основу лемківського (з надсянського) та бойківського (з наддністрянського) говорів.

3. Під потужним польським і словацьким впливом, а також під деяким впливом бойківського говору, лемківський говір формується остаточно.

4. Злиття історичних генетично незалежних говорів галицько-подільського наріччя і київсько-поліського наріччя праслов'янської мови згодом призводить до виникнення сучасного південно-східного наріччя, що й лягло в основу літературної української мови. Умовно, галицько-подільське наріччя – «батько», а київсько-поліське наріччя – «мати» української мови.

З пункту №4 випливає сенсаційне твердження. Без сумніву, лемківський діялект належить з сучасною українською мовою до однієї мовної родини... але лише за «батьком»! Тобто, значно правильніше і доцільніше буде казати, що лемківський говір – це рідний «брат» сучасної української мови, а не її нащадок чи, борони Боже (як це дехто полюбляє говорити), якась «зіпсована українська мова». З мовного погляду, родинні зв'язки сьогоднішньої української мови та лемківського говору аналогічні до зв'язків сьогоднішніх української та білоруської мов. Різнить їх лишень те, що українська та білоруська мова споріднені не за «батьком», а за «матір'ю».

Джерела:

1. Юрій Шевельов: «Історична фонологія української мови»;
2. Іван Панькевич: «До питання генези українських лемківських говорів»;
3. Іван Вехратський: «Знадоби для пізнаня угорскоруских говорів. Говори з наголосом сталим».

***Важливо!**

Це не «якась» проста фонетична риса (як її часто недбало трактують *«специфіка лемківської вимови»*). Це важлива фонологічна й морфологічна ознака лемківського говору (що він її унаслідував із галицько-подільського наріччя праслов'янської мови), від якої залежать значення слів. Подібно, якби «спрощено» записати українською < *кит* >, таким чином не даючи читачеві зрозуміти чи маємо на увазі свійського кота, а чи морського кита. Не позначати фонему < *ы* > на письмі – це калічити лемківський говір. Звідси, це не проблема лемківського говору, що його вокальний ряд є довший, ніж вокальний ряд української літературної мови. Це проблема деяких діячів, які свідомо чи несвідомо силуються запхати його в «корсет» сучасної української азбуки, хоч лемківському говорові він об'єктивно затісний. Що вже казати... нехтуючи на письмі розрізненням < *ы* > та < *и* > (на передачу говорів яким це розрізнення притаманне), ми загалом суперечимо українській історичній фонології. ■

Максим РАВЛЮК

eprasa.pl d2b34ebbcd

Історія

Олександр Кониський – автор духовного гімну України

«Боже великий, єдиний, нам Україну храни... Волі і світу промінням ти її осіни». **Ці відомі слова були написані в далекому 1885 році. Автором тексту духовного гімну нашого народу «Молитва за Україну» є громадський та культурний діяч, письменник, перекладач, педагог, літературний критик – Олександр Якович Кониський, який через усе своє життя проніс любов і пошану до рідної землі. Його вірш поклав на музику видатний український композитор Микола Лисенко.**

І в щасті, і в горі – з Україною в серці

Олександр Кониський належить до того типу письменників і громадських діячів, які, не претендуючи на перші місця на п'єдесталі певного періоду, зробили для літератури своєю наполегливою буденною працею більше, ніж будь-хто інший.

Народився Олександр Кониський 18 серпня 1836 року на хуторі Переходівка, що на Чернігівщині. Належав до стародавнього, але збіднілого місцевого дворянського роду. Перші поетичні спроби українською мовою почав робити ще у 13-річному віці, за що його відрахували з чернігівської гімназії. Потім навчався у Ніжинському ліцеї, склав іспит на звання кандидата права. З 1858-го почав друкуватися, у своїй творчості обстоював українську національну ідею. Через постійні переслідування і гоніння мав близько 150 літературних псевдонімів. Найвідоміші з них – О. Верниволя, Ф. Ґоровенко, В. Буркун, Перебендя, О. Хуторянин. Значна частина його літературних творів має в основі юридичні сюжети, викриває негативні явища в діяльності царської адміністрації і суду, здирництво і підкупність правничої системи. Кониський став автором деяких підручників для недільних шкіл: «Українські прописи» (1862), «Арифметика, або нотниця» (1863), «Граматика або перша читанка задля початку вченья» (1882). Підготував також підручник про закони, необхідні селянам, – який, однак, не пропустила до друку цензура. Опублікував казку-пародію на царський суд «Собача правда» (1894).

За поширення «малоросійської пропаганди» у 1863-му Кониського заслали до Вологди. Такою ціною розплачувались українці за патріотизм. Повернувшись із заслання, він, перебуваючи під постійним поліційним наглядом у Єлисаветграді, Бобринці та Катеринославі, не опускав рук, залишався вірним ідеї національного відродження України. До Києва приїхав лише 1872 року, після зняття нагляду. Олександр Лотоцький, один із учнів письменника, так охарактеризував його: «Все життя Кониського нероздільно сполучено було з існуванням України. Я не знав людини, що більше, ніж він, жила життям батьківщини, страждала її горем, була щаслива з її щастя. Можна любити Україну так, як її любив Кониський, але більш, як він, — любить не можна». Високо оцінив Олександра як активного і непохитного громадського діяча і патріота Іван Франко: «Його енергія, сила волі і невсипуща трудолюбність змушують до подиву навіть тих, хто не раз не згоджувався на напрям його роботи. У хвилях тяжкого занепаду українського духа і українського слова він не раз бував майже одиноким незломним, бував „гласом вопіющим во пустині"».

У 1870-х роках Кониський вступив у світоглядний, ідеологічний, політичний конфлікт із Михайлом Драгомановим, який був прихильником єдності з Росією. Олександр категорично не сприймав цих принципів. Він мудро і далекоглядно намагався творити українську духовно-культурну окремішність від Москви, наголошуючи на ментальній несумісності російської та української культур. Олександр Кониський виступав як потужний генератор прогресивної національної ідеї, демонструючи важливість побудови кордону між українським і російським духовно-культурним простором. Не погоджувався із твердженням Драгоманова, що «русин московський оден із всіх братів велике зложив государство».

Розвивав письмову публіцистичну українську мову, був постійним дописувачем усіх україномовних видань Галичини у 1860-90 роках. 1878-го він став депутатом міської ради у Києві. Нелегко велося людині чесній, прямій, безкомпромісній на тлі вкоріненого хабарництва, фінансових оборудок тощо. Тогочасна еліта обмежила спілкування з Кониським і відсторонила його від активної діяльності, оскільки вважала небезпечним українофілом і націоналістом. 1888 року він став головним редактором журналу «Правда», де плідно працював над формуванням і шліфуванням письмової академічної української мови. «Українська мова, — стверджував він, — має відповідати курсу на здобуття культурної і політичної самостійності, а отже, в українському середовищі не може бути толерування москвофільського язичія. Мова має бути спільною для Галицької (Західної) та Наддніпрянської (Східної), підавстрійської та підросійської України». Літературознавець Сергій Єфремов писав про Олександра: «Такими людьми, як Кониський, найбільше держалась українська справа під той складний час, коли навіть голосу українського не чутко було, вони були не тільки робітниками, а немов прапорами цілої епохи».

За масштабами діяльності з Олександром Кониським можуть зрівнятись хіба що Іван Франко, Пантелеймон Куліш чи Борис Грінченко. Він був одним із небагатьох письменників-публіцистів, який писав лише українською і закликав колег із Наддніпрянщини наслідувати його приклад. Де би не працював Олександр, він завжди був активним членом громади, організатором недільних шкіл, реформатором і подвижником, який вимагав введення української мови в освітніх закладах. Сам себе вважав насамперед громадським діячем, а вже потім – поетом, письменником, публіцистом.

Із плином часу ідеї Кониського виявилися більш прогресивними і продуктивними за постулати Драгоманова. Адже розвиваються ті суспільства, де відбуваються реформи, натомість держави, у яких постійно виникають політично-революційні збурення та владний терор, приречені на культурний занепад і деморалізацію громадян. Ось що з цього приводу казав Олександр Кониський: «В революцію я не вірю і не покладаю на неї жодної надії, я вірю тільки в добро від освіти і любові».

Серед прихильників прогресивних поглядів Олександра щодо відмежування від культурно-ментальних установок імперської Росії були представники духовенства та їхні сім'ї. Учнями і послідовниками Кониського були Олександр Барвінський, Михайло Грушевський, Олександр Лотоцький, Сергій Єфремов, Василь Доманицький. Твори письменника, за винятком декількох поезій, залишалися тривалий час під забороною. Тому, на жаль, мало що зосталося з його прижиттєвого літературного спадку.

Історія створення духовного гімну України

Коли звучать перші акорди цього урочистого твору, мимоволі хочеться підвестися і слухати, затамувавши подих. Музичне аранжування свого часу робили Кирило Стеценко та Олександр Кошиць. Коли Кониський писав цей текст, то зовсім не розраховував, що він стане своєрідною метафорою – так само, як не розраховував на це Павло Чубинський, коли створював «Ще не вмерла Україна».

Історію появи гімну дослідив громадський діяч Павло Кирчів, який познайомився з Олександром Кониським 1884 року у Львові під час виступу перед студентами. Пізніше Кирчів написав Кониському листа з проханням вислати його твори для збірника, який семінаристи збиралися випустити. Натомість Олександр теж звернувся до Павла з проханням: «Я написав „«Молитву"» руських дітей, а Микола Лисенко завів її на ноти і придбав дуже хорошу музику, котра дуже усім сподобалась. На лихо, у нас не можна її надрукувати, а, на нашу думку, варто було б той гімн розповсюдити і в селах, і в школах Галичини, вислав Володимиру Шухевичу, хотів би знати його думку». Невдовзі він отримав відповідь від Шухевича: «Твір прекрасний, але для дітей трудний». Кониський просив, щоби Лисенко зробив спрощену версію. Варіантів зрештою опрацювали кілька і вибрали найбільш вдалий.

Дослідник біографії Шевченка

Упродовж останніх років життя Олександр Кониський активно займався вивченням біографії Кобзаря. Був одним із фундаторів Літературного товариства імені Т. Шевченка (1873), засновником видавництва «Вік». Він опрацював усі доступні джерела та написав низку нарисів, що були опубліковані на сторінках українського часопису «Зоря» та у «Записках» Товариства.

Результатом багаторічних досліджень письменника стала двотомна праця «Тарас Шевченко-Грушівський. Хронологія його життя», що вийшла українською мовою у Львові. Перший том був опублікований 1898 року до 25-ї річниці Наукового товариства імені Шевченка, а другий – уже після смерті автора – у 1901-му. Літературні критики вважали це дослідження головною працею Олександра. Високу оцінку їй дав Іван Франко: «Сею книжкою Кониський поклав найкращий пам'ятник і Шевченкові, і собі самому». Історичною та культурною пам'яткою нині є й інша відома робота – «Жизнь украинского поэта Тараса Григорьевича Шевченка». Її видано у скороченому варіанті російською мовою 1898 року в одній із найстаріших і найкращих друкарень Одеси, що входила до числа найбільших видавничих компаній півдня Російської імперії XIX століття.

Свій життєвий шлях Олександр Кониський завершив 12 грудня 1900 року в Києві. Вічний спочинок знайшов на Байковому кладовищі, де на його могилі стоїть символічний козацький хрест.

Іменем Олександра Кониського названі вулиці у Львові, Дніпрі, Чернігові. Немає, на жаль, і досі вулиці Кониського у столиці, не збереглися й місця, де він жив та єднав українську громаду. Обидва будинки – і той, де жив літератор з 1872 року, переїхавши з Полтави до Києва (бульвар Шевченка), і той, де він відійшов у вічність (вулиця Саксаганського) – знесені.

Він був одним із тих могутніх пророків епохи, який провістив постання української держави, і нині, відзначаючи 30-річчя незалежності сучасної України, ми дуже потребуємо таких світочів. ■

Юлія КАМІНСЬКА

Фото з Вікіпедії

eprasa.pl d2b34ebbcd

ГРОМАДА

Українство у Польщі – лише травма і тягар?

Чим для мене є українство? Що допоможе нашій громаді у Польщі творчо розвивати свою ідентичність? Наскільки важливою для молодого покоління буде історія, особливо трагічна її частина? Як допомогти молоді з тим, щоб українство було для них пригодою, а не тягарем? Під час конференції з нагоди 30-ліття ОУП своїми спостереженнями поділилися четверо членів громади.

Кася Комар-Мацинська,
представниця Народного дому у Перемишлі та кореспондентка «Нашого слова»

Ми мусимо зрозуміти, що травма успадковується. Перше покоління, яке пережило її, мусить відрізати себе від минувшини, аби йти уперед. Багато наших старших родичів не хотіло говорити про своє минуле. Через те, що перше покоління мовчало, наступне гіперактивно та дуже емоційно ставилося до деяких питань. Лише молодше, третє за ліком може бути у якомусь сенсі вільним від травм.

Більшість людей мого віку інертно ставиться до багатьох речей, пов'язаних із пам'яттю. Ми вже не відчуваємо деяких справ аж так сильно, як наші батьки. Просто ми вже інші, інакші речі нас формують. Для молодого покоління дуже важливо буде працювати зі своєю ідентичністю і усвідомлювати, що вона не є однорідною. Це конгломерат різних складових, які на нас впливають.

Що таке взагалі «моя ідентичність»? Багато хто скаже, що це вишивана сорочка, народні пісні, танці. Для мене це лише частина елементів. Бо коли я думаю про свою ідентичність, то бачу сосни, біля яких я виросла на західному Помор'ї, бачу курган Тараса Шевченка у Білому Борі, крани біля ґданського суднобудівного заводу, поруч із яким ми роками робили Молодіжні ярмарки; урешті-решт, бачу Сян та Народний дім, українську літературу, яка також є своєрідним «місцем сили». Саме спільну мову зі співвітчизниками з України я знаходжу через сучасну українську літературу.

Я думаю, що, попри те, що багато з нас не живе на межі кордонів фізично, ми є людьми пограниччя. Усе – через те, що на нас впливають складові різних ідентичностей. Однією з них буде рідна земля, іншою – Україна, а третьою – регіон, у якому ми зараз живемо. Коли ми це усвідомимо, це дозволить шукати інші способи роботи та нові форми діяльності.

Приїхавши до Перемишля, я почала працювати зі спогадами та усною історією. Що можна з цим зробити згодом? Можна записувати у формі текстів. Ми зробили з цих спогадів сайт «Архів POWERнення», а опісля – виставу на їх основі.

Але можна створювати й комікси, анімації, фільми. Це різні методи праці, які не обмежують нас традиційними формами, які знаємо багато років.

Якою бачу свою роль у розвитку молодого покоління? Тут треба поставити питання: скільки одна людина може зробити? Я думаю, що передусім вона виконає більше, якщо буде відчувати задоволення від своєї діяльності, а не робитиме щось, «бо треба». Я добре почуваю себе у праці, направленій на польсько-український та українсько-український діалоги (між меншиною та мігрантами, – ред.). У Перемишлі я інколи чула, що ще не час починати деякі ініціативи. Я думаю навпаки. Це треба робити, але варто шукати водночас різних союзників і йти малими кроками.

Лідерство важливе, але основне – це командність. Бо один в полі не воїн. Ми маємо налагоджувати партнерство. Нам треба використовувати ці ресурси та наші контакти.

Петро Ярмола,
один із організаторів Молодіжного ярмарку у Ґданську

У дитинстві я чув негативні висловлювання товаришів про моє походження. Але такі слова – це ніщо у порівнянні з тим, що пережили мої предки, які явно зазнавали дискримінації навіть з боку вчителів у школі. Коли я навчався у Ґурові-Ілавецькому, то інколи чув у місті коментарі «вони – українці». Згодом у Ґданську я помітив уже зовсім іншу атмосферу. Там цікавляться, ким я є, для цих людей нормально, що в Польщі живуть нацменшини. Старші родичі інколи питали мене, навіщо я ходжу у вишиванці на вулиці, навіщо «провокую»? Але це ніяка не провокація, бо як представник громади я можу показувати, ким є.

Я помічаю, що у гуртках ОУП з малих місцевостей зменшується кількість активістів. Але молодь з малих міст не «пропадає», вона роз'їжджається до великих осередків. Я поставив собі за завдання запрошувати людей, які приїжджають до Триміста на навчання, до домівки. Не лише тих, які вчилися в українських школах. Саме за це мене у Ґданську назвали лідером.

Відтоді я відчуваю відповідальність. Хтось може подумати, що ми, молоді, не переживаємо, як буде виглядати майбутнє громади. Це не так. Під час розмов із друзями ми завжди про це згадуємо і реально про це думаємо. Приїжджаючи до Пєнєнжна, я також займаюся громадською діяльністю. Зокрема, ми зі знайомими хочемо створити хор. Я прагну показати своїй бабці, якій вже сто років, що ми є. Вона переживає, що нас, українців, не буде. Але я думаю, що будемо, тільки треба змінити деякі речі. Ми точно мусимо об'єднуватися.

Любомира Тхір,
директорка початкової школи з українською мовою навчання у Бартошицях

Моє українство? У Репеді, звідки я походжу, не було пункту навчання української мови. Моїм батькам не вдалося його заснувати. В 11 років я пішла з друзями колядувати. Мені це дуже сподобалося. Маючи кільканадцять років, ми самі робили виставу на основі творів Лесі Українки. Мене єдину з усіх учнів у середній школі відпускали святкувати наші свята. Директор вітав мене з ними. Яка це була гордість – розуміти, що ти інакша, і що тебе помічають. Я не ходила на польські уроки з релігії. Їздила на наші, до Команчі. Всі знали про моє походження, бо я цього не приховувала.

Пізніше на мене дуже вплинули рейди «Карпати», на яких я зустрічала українців з Варшави та інших міст. На навчання я пішла на українську філологію до Варшави. Усвідомлюю, що ця спеціальність та всі форми активності, з нею пов'язані, також мене сформували. Зокрема, я брала участь у виданні часопису «Зустрічі». Після навчання я потрапила на роботу до Ґурова-Ілавецького. Завжди говорила дітям, що треба пишатися тим, ким ми є. Щодо історії – вважаю, що її треба знати, проте творити маємо вже нову.

Я також часто повторювала своїм учням, що говорити варто своєю мовою. А чим є українська мова? Саме таке питання я колись поставила дітям на уроці у пункті навчання у Пенєнжні. Одна дитина сказала мені тоді, що «коли людина не використовує українську мову, то помирає». Так воно і є. Це стосується як громадян України, так і нас, з меншини. Я учням постійно повторюю: двомовність – це наша перевага. Коли ти говориш рідною мовою, тебе шанують. Я навіть провела колись акцію у школі в Ґурові: за використання польської учні платили «штрафи», а за ці гроші ми потім купували книжки.

Треба вчити дітей любові до свого. Пам'ятаю, коли я прийшла до школи у Бартошицях, учні боялися говорити, що вони ходять до української школи. Учителі також остерігалися розповідати про себе. Це треба було змінити, бо навіть міська влада казала «ваша школа», «ваші діти». А я їм відповідала – це «українські діти», «українська школа». Вже зараз наші учні не говорять, що вони навчаються у «вісімці» – такий номер вона має – а кажуть, що ходять до української школи.

Звичайно, багато залежить від батьків. Проте свою роль у формуванні в дітях ідентичності мають і освітні заклади. А щоби вони до них ішли, школи мусять бути відповідного рівня. Окрім цього – ми повинні показувати дітям Україну, вони мають її відвідувати. Зрозуміло, що не в кожної родини є гроші на таку екскурсію. І у цьому питанні може допомогти українська сторона – хоча би вирішити питання з місцями для нічлігів. У Польщі є 1,5 тисячі дітей, які вивчають українську мову. Думаю, для такої кількості екскурсантів не було би проблеми із забезпеченням поїздки. Я сама провела 12 екскурсій і бачу, що учням це потрібно. Звісно, наші вихованці, приїхавши до України, почули, що вони «поляки». Тут теж наше завдання як учителів – пояснювати такі речі.

Ще одне питання – якщо у наших школах є діти громадян України, які використовують російську, то добре було б їх українізувати. Але щоби так сталося, українство мусить бути для дитини захопливою пригодою. За це також відповідаємо ми, учителі. Тому я вважаю, що школи та пункти навчання мають бути серед пріоритетів ОУП.

Роман Білас,
голова Кошалінського відділу Об'єднання

Моїм українством змалку була передусім родина у Пенєнжні. Ми почули трагічну історію від своїх старших родичів. Ми виховані на травмі. Питання в тому, чи ми зараз передамо її нашим дітям?

Ще один елемент мого українства – церква. Пам'ятаю, коли я був підлітком і служив при єпископі Юліянові Ґбуру, він казав нам рахувати людей, які йшли до причастя. Було їх понад 900. Це було тридцять років тому.

Звичайно, на моє українство мали вплив і наші школи. Спочатку – у Бартошицях, пізніше – у Ґурові. Наступний етап – навчання у Кошаліні. Роман Дрозд організував тоді у домівці зустрічі для студентів, на які приходило тридцять людей. Частина з нас сьогодні активна в громаді, діє в ОУП. Це показує, що завдяки одному рішенню людини – в цьому випадку професора Дрозда – можна побудувати команду. Ми як студенти також були волонтерами на дитячих фестивалях у Кошаліні. Таким чином ми влилися в Об'єднання. Такий або подібний шлях пройшло багато з українців мого покоління.

Проблема з нашою ідентичністю полягає у тому, що ми не завжди пишаємося тим, ким є. А маємо бути гордими. Погляньмо хоча б на відомі у Польщі ансамблі «Еней» та «Лемон». У них виступають випускники українських шкіл. Також історії нашого успіху – це дитячі фестивалі, система освіти. Але чи будуть вони і надалі, якщо бракує дітей? Якщо шкіл не стане, наше українство зосередиться на «вишиванках». Я думаю, що гуртки Об'єднання мають підтримувати освітні осередки. Треба також, аби при кожній школі відбувалися табори. Скажу зі свого досвіду: завдяки заняттям, які раз на тиждень проходили при школі в Ґурові і на які нас привозили, я пішов до ліцею саме туди. ■

Павло ЛОЗА
Фото автора статті

eprasa.pl d2b34ebbcd

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

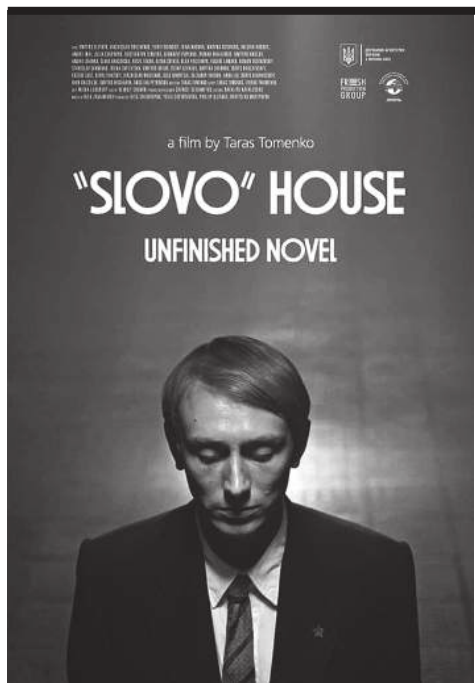

«Будинок „Слово". Нескінчений роман». Драма. Україна, 2021. 120 хв. Режисер – Тарас Томенко.

Трагічні загадки будинку «Слово»

У столиці Польщі в межах 37-го Варшавського кінофестивалю відбулася світова прем'єра українського фільму «Будинок „Слово". Нескінчений роман».

Це знаковий фільм для українського кінематографу. Трагічні сторінки історії – винищення сталінським режимом цілого покоління українських письменників, поетів, драматургів – зображені через людські долі. Ми «відчуваємо» кожного героя, розуміємо дилеми, які перед ними постають. Показати важку історію минулого, не зосередившись при цьому виключно на образі жертви, не ідеалізувавши її, без зайвого пафосу – дуже складно. Але режисерові це вдається.

У Харкові, тодішній столиці Радянської України, наприкінці 20-х років за наказом Сталіна кооператив літераторів почав зводити будинок. У 1930 році відбулося заселення. Найвидатніші творці отримали помешкання в будинку «Слово» по вулиці Червоних Письменників 5 (тепер це вулиця Культури). Просторі, красиві квартири, з високими стелями і великими вікнами. Ціла будівля була заселена майстрами слова: експресивними, щирими, зухвалими, задумливими, схильними до філософствування або драми – всі вони мали неймовірний потенціал, особливо посилений тим, що жили в одному домі. Тут вони могли збиратися, обговорювати творчі проблеми, читати свої рукописи, дискутувати. Яскраве і насичене не тільки творчістю, а й любовними історіями богемне життя інтелігенції заворожує. Але безхмарним воно було недовго.

Володимир Сосюра, Остап Вишня, Лесь Курбас, Іван Багряний, Микола Бажан, Павло Тичина, Микола Хвильовий, – майже в кожній із 66 квартир жив хтось з класиків, яких пізніше діти вивчатимуть у школі. І назвуть цих письменників Розстріляним відродженням.

На самому початку кінострічки на сцені з'являється цікавий персонаж – молодий письменник Володимир Акімов. Попри суперечливість його таланту, Акімов також отримує квартиру в будинку. Як він туди потрапив? І яку ціну погодився заплатити? Його життя дуже тісно пов'язане з процесами і подіями, які відбуваються в «Слові».

Життя швидко змінюється. Кадри фільму – інколи метафоричні – дуже вдало передають напругу, безвихідь радянської дійсності, терор і репресії. До мешканців просочується інформація про Голодомор та утиски селян. Тим, хто цим зацікавився, як і тим, хто відмовляється писати про щасливе життя радянських людей, доводиться нелегко. Ночами до будівлі приїжджають машини з енкаведистами; тривають допити, обшуки, арешти. 13 травня 1933 року Микола Хвильовий збирає у себе вдома друзів, розповідає про новий рукопис, грає на гітарі. Виходить до сусідньої кімнати і... застрелюється. Саме це самогубство режисер і намагається пояснити: привідкрити завісу, розповісти незакінчену історію.

Система намагається зламати усіх один за одним, зробити з цих людей «зразкових радянських письменників». Хтось прогинається, хтось стоїть до останнього. Кожен робить свій вибір. Знищені кар'єри, поламані долі і життя стають звичною картиною і реальністю будинку «Слово». Репресій зазнають мешканці 40 квартир із 66.

Попри двогодинний хронометраж, фільм весь час тримає у напрузі. Блискучі діалоги (до речі, сценаристкою фільму разом із режисером Тарасом Томенком стала поетка Любов Якимчук), цікаві деталі життя української інтелігенції 20-30-х років, про яку ми досі знаємо так мало, ретельно підібрані елементи гардеробу, інтер'єрів, вдалий музичний супровід. Професійна гра акторів, небанальний відеоряд, інколи доповнений артхаузними символічними кадрами.

Цей фільм не тільки розповідає історію про українських письменників сталінських часів; він надихає дізнаватися більше, читати їхні твори і розуміти, що і як писалося, де варто звертати увагу на те, що «між рядками».

Після показу відбулася коротка зустріч аудиторії з режисером. Він наголосив, що стрічка актуальна і сьогодні, адже подібні диктаторські режими панують в сусідніх Росії та Білорусі.

Глядачі запитували про схожість одного з головних героїв із відомим політиком (не розкриватиму всіх секретів) – чи випадкова вона. «Ні, це запланований задум», – зазначив Томенко. Хоча саме цей персонаж – вигаданий.

Чотири роки тому Тарас Томенко зняв документальний фільм «Будинок „Слово"», прокат якого двічі проходив в Україні. Ту стрічку знімали три роки (її представили на 33-му Варшавському кінофестивалі), цю – чотири.

«У якийсь момент картина була на межі закриття, тому що нам не вистачало грошей. Десь два роки ми були в такому стані, що вирішили відкласти фільм на полицю. Завдяки людям, які долучилися (ідеться про підприємців, які підтримали картину фінансово – авт.), вдалося врятувати стрічку. Але саме той час, коли ти не знаєш, чи буде закінчена вона, чи ні, – це дуже боляче. Морально дуже важко», – розповідає режисер в коментарі «Нашому слову».

На запитання, чи були якісь сумніви під час зйомок, Томенко відповідає: «Ви знаєте, я весь час сумніваюся. Величезну роботу ми провели над сценарієм. Це живі письменники, живі біографії, живі спогади про них. Дуже складна історія. Ми з Любов'ю Якимчук дуже багато переписувались. Важко було передати цю атмосферу. Тому що в 20-30-х в Україні взагалі неможливо було знімати».

Творець фільму додає, що мав на меті договорити за Хвильового те, що не доказав він: «І це, мабуть, найтяжче. Тому що він перервав своє життя, але чому? Ніхто не знає. А тепер фільм дає відповідь».

На показі був присутній посол України в Польщі Андрій Дещиця, відомий український режисер Олег Сенцов та кілька акторів, що грають у фільмі.

Олег Сенцов привіз свою нову стрічку «Носоріг». До речі, загалом на цьогорічному Варшавському кінофестивалі українці представили три картини: «Будинок „Слово"», «Носоріг» і «Я працюю на цвинтарі».

Щодо роботи Томенка у коментарі «Нашому слову» Олег Сенцов зазначив, що важливо, аби держава підтримувала такі картини – нерозважальне кіно – зокрема, під час прокату.

«Фільм дуже сильний, дуже потрібний, тому що показує українцям їхню історію, якої деякі навіть не знають. Мені також були невідомі деякі подробиці», – наголосив він.

В український прокат фільм вийде навесні 2022 року. ■

Христина ЗАНИК

«Носоріг». Кримінальна драма. Україна, 2021. 101 хв. Режисер – Олег Сенцов.

Чудовисько на ім'я Носоріг

Історики та соціологи, певно, ще знайдуть визначення тій епосі, яка в народі отримала назву «лихі дев'яності роки». Тоді, ніби за помахом чарівної палички, на терени України (та й не лише до нас) одночасно прийшли тривога, горе й ганьба. Здавалося, це якийсь невідомий умілець, як у казці, забрав у багатьох совість і честь й нагородив лицемірством, вселив у душі зло та нечувану жорстокість. СРСР тихо спочив у бозі – й одразу повсюдно запанувала вакханалія. Старі закони мовчали, а нових ще не було. Новостворену державність заколисували лестощами численних невігласів та базік, які сипали обіцянками, що не сьогодні-завтра на українській землі потечуть молочні ріки повз кисільні береги. Добре, що кінематографісти уже беруться за осмислення цієї теми у своїх фільмах. Останнім роками з'явилося кілька цікавих робіт у нас та в країнах колишнього соціалістичного табору.

Серед тих, хто взявся екранізувати «лихі дев'яності», – колишній бранець Кремля Олег Сенцов. Він родом із Криму, нині мешкає у Києві. За надуманими звинуваченнями російський суд засудив його до багаторічного ув'язнення. Завдяки протестам громадськості та зусиллями української влади сміливого і непохитного українця звільнили з в'язниці. Разом із іншими бранцями Олег Сенцов повернувся позаторік додому, до родини.

Його художній фільм «Носоріг» був представлений у програмі 37-го Міжнародного кінофестивалю, який 8-17 жовтня 2021 року проходив у Варшаві.

На зустрічі з глядачами після прем'єри Олег зазначив, що не закінчував кіношкіл і курсів режисури. Він узявся за екранізацію задуму, який виношував десять років. В основі кінорозповіді – доля реальної людини, яку Сенцов знав. До слова, Олег – багатогранна творча особистість. Він є автором кількох прозових книг, кіносценаріїв тощо.

Роль головного героя фільму майстерно зіграв не професійний актор, а колишній воїн Сергій Філімонов. Він – учасник російсько-української війни на Донбасі. У його виконанні бандит, рекетир, убивця Вова – водночас і цинік, і борець за невідомо які ідеали – вийшов переконливим і правдивим. Він змагається за місце під сонцем, не шкодуючи власного життя. Не зупиняє його і загибель у ДТП дружини Маринки й малолітньої доньки. У коротких перепочинках між перестрілками, зализуванням ран, оргіями, у хвилини просвітлення Вова мріє про інше, спокійніше життя: «Стільки поганого натворив... Хочу відкрити таке місце, куди б інші йшли за доброю порадою... Я би вислуховував і помагав». «Кожна людина народжується з великою гарною квіткою всередині тіла. Це її душа. Якою вона буде згодом – покаже час», – це також його одкровення після бійки з черговою групою конкурентів. Фільм сприймається як відсилка до гамлетівського питання: як жити у світі, скаліченому злом, хто ти є і ким можеш стати?

Починав Вова свою криваву біографію з дрібних рекетирських забав: десь відібрав останні гроші, щось прихопив із прилавку... І поступово він став грозою міста. Маститі й биті життям злочинці розгубилися: треба щось робити з Носорогом. Ця кличка приклеїлася до молодого зухвальця. Вова загинув від ножа «скривджених» злочинців старшого покоління. Вони не змогли пробачити йому приниження і непослуху.

Кількома кадрами фільм показує, що робили в неспокійну пору силові структури. Вони знали про діяння чудовиська, яким ставав Вова. Та хабарі затикали цим борцям рота, заведена справа припадала пилом у шухляді. Показова тут сценка з прокурором, який прибув із Києва. Викликавши до себе Вову, він показав грубезну папку зібраних на нього доказів й почав хутенько малювати на календарику суму, яку треба заплатити.

«Інакше до своїх 32 років ти приплюсуєш ще ці цифри», – прокурорська ручка знову черкнула на папірці. Жах, як страшно стало Носорогу! Того самого дня разом із друзями він пішов громити магазини. Треба ж зібрати данину для прокурора.

Як тут не погодитися з блискучим київським публіцистом Степаном Колесником, який, характеризуючи ту смутну епоху в історії України, писав: «До влади приходять люди примітивні, убогі, які ніколи не збудують держави духовної. А коли нема духовності в країні, то нема і честі, совісті, порядку, панує беззаконня, безправ'я, злодійство, хабарництво...».

У фільмі задіяні й інші непрофесійні виконавці. На запитання одного з глядачів – чому режисер не надав перевагу фахівцям – Олег Сенцов відповів: «Непрофесіонал перед камерою зробить все, що йому скажеш, чого навчиш. З ним легше працювати, швидше вимальовується потрібний образ. Я підбирав учасників на ретельному кастингу».

Звісно, не все в кінострічці зроблено ідеально. Є тут і надумані сцени, неправдоподібні та нелогічні вчинки героїв. Наприклад, бандити-конкуренти силоміць захопили Вову, привезли на якийсь склад і жорстоко побили. На додачу – прибили цвяхами його стопи до підлоги. Той, пнучись із усіх сил, вирвав закривавлені цвяхи й самостійно доповз до найближчої лікарні. Через кілька годин мало-помалу звідти втік. Накульгуючи, серед вулиці розстріляв своїх кривдників... Чи реально з глибокими ранами за добу-дві стати на ноги? На щастя, такі недопрацювання не впливають на канву оповіді.

Перед початком прем'єри глядачам роздавали анкети-опитування. У них пропонували оцінити фільм за такими критеріями: дуже добре; добре; так собі; погано. Я не мав сумнівів і обрав перший варіант. А у своєму виступі побажав кінорежисерові Олегові Сенцову нових творчих успіхів для розвитку українського кіно, яке відроджується. ■

Олександр ХОМЕНЧУК

eprasa.pl d2b34ebbcd

V Підляська українська наукова конференція

«Українська мова в культурному просторі Підляшшя»

Більськ на Підляшші, 19-20 листопада 2021 року

Місце засідань конференції: Більський будинок культури (Більськ, вул. 3-го Травня 2).
Конференція пройде в гібридній формі, тобто відбудуться стаціонарні засідання в Більську, а частина доповідачів виступатиме онлайн.
Онлайн-трансляція конференції буде вестися на сторінці Підляського наукового інституту у Фейсбуці

19.11.2021 (п'ятниця)
9.00-9.30 – Урочисте відкриття конференції
9.30-12.15 – Сесія I «Українські говірки Підляшшя»
13.15-15.30 – Сесія II «Топонімія та антропонімія Підляшшя»
15.30-15.45 – Презентація концепції Пудляського літературного конкурсу «Пішемо по-свойому»
16.15-18.30 – Сесія III «Українська мова в публічному просторі Підляшшя»
18.30-19.00 – Презентація оповідань українською підляською говіркою Васі Плятонішиного (Василя Поскробка) «Так розказувалі» (Білосток 2021)

20.11. 2020 (субота / sobota)
9.00-9.30 – Презентація монографії «Сураж – середньовічний город на мазовецько-русько-литовському пограниччі», за ред. Даріуша Краснодембського та Ганни Ольчак (Варшава 2020)
9.30-12.00 – Сесія IV «Міждіалектні і міжмовні контакти та літературна творчість»
12.00-12.15 – Презентація концепції, діяльності та засобів Підляського архіву
13.15-16.15 – Сесія V «Історія та культура Підляшшя»
16.15-16.45 – Урочисте закриття конференції

Детальна програма V ПУНК на інтернет-сайті Підляського наукового інституту: www.pninstytut.org

Організатор конференції: Підляський науковий інститут.
Співорганізатори: Інститут української мови Національної академії наук України, Комісія польсько-українських культурних зв'язків Польської академії наук Відділення у Любліні, Варшавське наукове товариство, Союз українців Підляшшя, Центр освіти вчителів у Білостоці, Більський будинок культури.
Почесний патронат: Бургомістр Міста Більськ на Підляшші, Бургомістр Міста Гайнівка, Бургомістр Кліщель, Війт ґміни Більськ на Підляшші.
Медіапатронат: Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», Польське радіо Білосток, Польське телебачення Білосток, інтернет-портал bielsk.eu, „Kurier Podlaski – Głos Siemiatycz".
Конференція відбувається завдяки дотації міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща, завдяки підтримці приватних осіб та за підтримки Посольства України в Республіці Польща, Бургомістра міста Більськ на Підляшші, Бургомістра Міста Гайнівка, Бургомістра Кліщель, Війта ґміни Більськ на Підляшші.
Спонсори: Polska Sieć Sklepów „Arhelan", Agencja Wydawnicza „Ekopress", Babka z plackiem „u Basieńki" Barbara Andrejuk, J.W. Zakład Transportowy.
Науковий комітет: проф. Григорій Аркушин, проф. Павло Гриценко, проф. Дорота Кристина Рембішевська, д-р Микола Рощенко, проф. Міхал Саєвич, проф. Любов Фроляк, проф. Фелікс Чижевський.
Організаційний комітет: д-р Григорій Купріянович – голова, Людмила Лабович – секретар, д-р Андрій Артем'юк, Лука Бадовець, д-р Андрій Єкатеринчук, Ольга Купріянович, Єлизавета Томчук, Кароліна Хмур, Магдалина Яким'юк.

ДО УВАГИ БАТЬКІВ!

Надсилайте нам фотографії ваших дітей, які народилися в 2021 році. Для того, щоб вони з'явилися у святковому номері нашої газети, чекаємо на знімки до 20 грудня на електронну адресу редакції:
redakcja@nasze-slowo.pl.
Просимо зазначати ім'я, прізвище, вагу, зріст, а також місцевість – бажано українською мовою. Чекайте відповіді на свій лист. Якщо відповіді немає, значить, редакція не отримала фото. В такому разі просимо надіслати мейл ще раз або телефонувати нам:
+48 (22) 677-88-10.

Редакція «Наше слово»

З нагоди 10-ліття хору «Оберіг» гурток ОУП у М'ястку приготував ювілейний диск з українськими та лемківськими народними піснями, а також оригінальними творами, зокрема піснею «Мати наша сивая горлиця» у чудовому виконанні диригентки хору Ірини Ренгач.

Запрошуємо усіх придбати цей дуже важливий для нас диск, якому присвятили дуже багато часу, серця та праці, – за 20 злотих (у формі пожертви, що покриває витрати на його видання, для гуртка ОУП у М'ястку).

У разі зацікавлення надсилайте замовлення на електронну пошту kontakt@zuwp-miastko.pl, або приватним повідомленням на фейсбук-сторінку Centrum Kultury Ukraińskiej Miastko / Центр Української Культури М'ястко, або дзвоніть на номер 781-069-025. Також там відповімо на всі ваші питання.

Гурток Об'єднання українців у Польщі у М'ястку

форумФест'21

20.11.2021, Ґданськ (увага – нове місце!)
«LuksSfera» (ul. Elektryków 132 B)
15:00-18:00 – Україні – 30! ідеї-люди-зміни

2021 – рік знакових ювілеїв. Незалежній Україні – 30 (до речі, Об'єднанню українців у Польщі теж). Натомість ґданський Ярмарок відбувається вже 45-й раз. Це найкраща нагода поговорити про зміни, які довкола нас відбулися, хвалитися успіхами та подумати про нові виклики.
Учасниками просторів дискусії в рамках форумФесту'21 будуть громадські активістки і активісти, лідерки та ініціатори змін, менеджери і членкині команд – творці українського контенту в межах та поза межами України.
форумФест– це спільне місце для обміну ідей, також Твоїх! Отже, чекаємо Тебе 20 листопада о 15:00 у просторі «LuksSfera» (ul. Elektryków 132 B).
Вхід вільний, запрошуємо!

Програма:
15:00 – Under30: нове покоління українських активісток у Польщі
Учасниці: Леся Шикірява («Польський міграційний форум»), Іванка Килюшик («Наш вибір»), Ксеня Онишканич-Пшибила («Ослав'яни»), Катерина Ковальська-Кремінська («Об'єднання лемків»). Модераторка: Кася Комар-Мацинська

16:00 – Лідери і зміни: Навіщо молодим Об'єднання?
Розмова з новим головою Об'єднання українців у Польщі Мирославом Скіркою. Модератор: Ігор Горків

17:00 – Вони відкривають країну! Якісні зміни у культурному і громадському просторі в Україні
Учасники: Богдан Логвиненко (проєкт «Ukraïner»), Роман Стрехалюк (ГО «Вирій», заповідник «Тустань»), Христина Дубницька (ГО «Вирій», «Будуємо Україну Разом»). Модератор: Іван Кислощук

Передплата «Нашого слова» на IV квартал 2021 року

ПОЛЬЩА

Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	**5,00** зл + поштові оплати	**104,00** зл	**208,00** зл	**416,00** зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	**5,00** зл без поштових оплат	**65,00** зл	**130,00** зл	**260,00** зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	**5,00** зл + поштові оплати	**118,00** зл	**236,00** зл	**472,00** зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	**5,00** зл без поштових оплат	**65,00** зл	**130,00** зл	**260,00** зл

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.
Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego –** Paweł Łoza, **sekretarz –** Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy –** Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny –** Olga Rusina, **redaktor techniczny –** Olga Michaluk, **prenumerata, reklama –** Łesia Korostatewycz.
Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego),
E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Słowo"
Druk: Drukarnia „Efekt". **Nakład** 2500 egz.
Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:
IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

ISSN 027-8254
46
9 770027 825412

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.
Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.
Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.
Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH" pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7^{00} – 17^{00}.

eprasa.pl d2b34ebbcd